

Н 29-10
144a.

І. ТАРАБУКІН

КОМІ КЫВ

НАЧАЛНӢ ШКОЛАЛЫ УЧЕБЫК

КОМІ ГІЗ
СЫКТЫВКАР—1936

Коми-З

І. ТАРАБУКІН

3-1421

КОМІ КЫВ

НАЧАЛНӦЙ ШКОЛАЛЫ УЧЕБНЫК

Нӧлӧд класс

Вынеӧдіс Коми ОБЛОНО

КОМІ ГІЗ
СЫҚТЫВКАР 1936

И. ТАРАБУКИН

КОМИ ЯЗЫК

УЧЕБНИК ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

ГРАММАТИКА И ПРАВОПИСАНИЕ

4 класс

Утвержден Коми ОБЛОНО

Второе издание переработал П. Доронин

Редактор П. Доронин.

Тех. редактор О. Размыслова.

Издание Коми ГИЗ-а № 102, Уполн. Облита № 2008. Заказ типогр. № 1542. Тираж 9500 экз.
Зн. в печ. листе 40000. Стат. форм. 62х94 1/16. Сдано в набор 4-X-36 г. Подп. к печати 21-X-1936 г.

Типография УМП, гор. Сыктывкар, Дом печати.

§ 1. Висталан, жуалан да горöдан сорныкузаяс.

Терем-теремок.

(Mojd)

Ерд вылын кулö вöв жур. Локтис вöв жур динö шыр-ичöt ныр.—Терем-теремок, kodі теремас олö?

Некод оз шыас.

Кутис шырыс теремын овны. Локтис теремок динö лагуша-сера туша.—Терем-теремок, kodі теремас олö?—Ме, шыр-ичöt ныр. А те kodі?—Ме — лагуша-сера туша.

— Лок ме ordö овны.

Пондисны кыкөн најö овны.

Локтис теремок динö көч.

— Терем-теремок, kodі теремас олö?—Ме, шыр-ичöt ныр да нöшта лагуша-сера туша. А те kodі?—А ме — көч-лапја пель.—Лок мјанкөд овны.

Пондисны кујимөн овны. Локтис теремок динö ручö-чojö.

— Терем-теремок, kodі теремас олö?—Ме, шыр-ичöt ныр да лагуша-сера туша, да нöшта көч-лапја пель. А те kodі?—Ме—ручö-чojö.—Лок мјанö овны.

Пондисны најö нөлөн овны. Локтис сесса теремок динö ош да мурöстис;

— Терем-теремок, kodі теремас олö?—Ме, шыр-ичöt ныр.—Ме, лагуша-сера туша.—Ме, көч-лапја пель.—Ме, ручö-чojö. А те kodі ачыл?—А ме — ставныдтö тјанöс лязöдыс.

Көсјіс ескө ошкыд пуксыны вөв јур вылө, но вилдіс да најт гуранө шнап пуксіс. Теремокин олысјас секкості ставныс пышјісны. Ошкыд најөс сымда і азыліс.

1-өд уж. Вылын вайөдөм мојкывыс торјөдөј став сіјө јуалөмјассө, кодјас вылө сені-жө сетөма вочакывјас. Быд јуалөм бөрын висталөмсө гіжө выл строкасаң.

Гораа лыддө јуалөмјассө і најө вылө вочавізөмјассө.

Өтластітөј гөлөс шы серті, кызі лыддысө-кылө јуалөмыс і кызі кылө вочавізөмыс (өветыс).

Кушөм пас сулалө јуалана сорнікуза помын і кушөм пас сулалө вочавізан сорнікуза помын?

Сещөм сорнікузајас, көні мунө јуалөм, јуасөм, шусөны **јуалан сорнікузајасөн**; сещөм сорнікузајас, көні мунө прөстөј висталөм, шусөны **вистасан сорнікузајасөн**.

Јуалан сорнікузајасын унжыкысө овлөны јуалана кывјас: көні? кытчө? кызі? коді? кушөм? мыј? мыјла? і сіз воэө.

Јуалан сорнікузајасын бөрја помыс шусө горажыка гөлөстө лептөмөн, а висталан сорнікузаын — гөлөс лөзөмөн.

Јуалан сорнікуза помын пыр пуктысөө **јуасан пас**, а висталан сорнікуза помын — **точка**.

2-өд уж. Гіжөј тетрафаныд да пукталөј быд сорнікуза помө сорнікуза вежөртас сертіыс лөсалан пасјас (точка лөбө јуалан пас).

- Тенад батыд колхознік
- Әерт, колхознік
- А те ачыл піонер
- Ме піонер
- Важөн-ө піонерын
- Кык во
- Кымын піонер тіјан отрадын дасвіт
- Кор лоө тіјан собраніеыд
- Собраніе лоө талун
- Кушөм кадын
- Квајт час рытын.

3-õd уж. Гіжõј тетраданыд улын вайõдõм вистсõ. Пукталõј сорникузаяс помас колан пасјас (јуаланаõс либõ точка). Сесса лыддõј најõс гораа і кывзõј, кушõм гõлõсõн, кыјі ті лыдданыд јуасан сорникузаяссõ, да сїјõ сорникузаяссõ, кõнї јуалõмыс абу.

Kodi?

Kodi медјона мїжанõс радејтõ. Кодлõн велõдõмыс гажашондї југõр код. Kodi мездїс мїжанõс быд пõлõс шогыс да локыс. Kodi сетїс зажіточнõј да гажа олõм.—**дона** вожд мїжан, Іосїф Вїссарїоновїч Сталин.

4-õd уж. Гїжалõј асланыд тетрадјасõ, кушõм јуалан сорникузаяс колõ пуктавын точкасõн пасјалõмїнјасас, кодјаслы вочавїзан сорникузаяссõ татчõ вайõдõма.

- Менõ шуõны Осїповõн.
- Ме ужала вõрпїлїтан заводын.
- Ужала дасõд во-нїн.
- Ударнїк, дерт.
- Бõвлї і Краснõј армїаын.
- Сен служїтї ме кык во.

5-õd уж. Лõсõдõј да гїжалõј тетраданыд тїјан колхозын наң ідралõм уж нуõдõм јылыс јуасõмјас; јуалõј, кыјї колхоз организујтїс наң ідралõмсõ, уна-õ-нїн ідралõма, мыј нõшта ідравтõм, кушõм план лõсõдõма ідрасõмын вожд кежлõ.

6-õd уж. Улын вайõдõм вистыс торјõдõј јуалан да вїсталаң сорникузаяс. Сорникузаяс помас пукталõј колан пасјас (точка либõ јуалан пас).

Паныдасїс õтї мужїк турунвајыскõд і јуалõ сылыс:

- Кытчõ ветлїн
- Вõрõ
- Мыј вајан
- Пес

- Он-жō пес Турун вајан-да
- Аззан-кō-нō, мыј сегда јуасан

7-ōd уж. Лыддōј улынжык вајōдōм сорнікузаяссō. Мыла мукōд сорнікузаяс пуктōма горōдан пасјас, а мукōдас абу?

Иван вōлі локтō берег пōлōн і друг берег увсан-кыліс кыкыс горōдōм:

- Ој, путкылтчіс!
- Кутōј, морт вōјō!

Ускōдчіс Иван кыркōщ јылō і аззис путкылтчōм пыж дінын, быгзōм гыјас костын, морт јур да кіпōв мыч-чыліс.

Челаф муртса-на локтісны школа јōрō ворсны, друг секі јурōптис кодлōнкō вōснідік гōлōс:

- Ежваыс јі кылалō!

Челаф полошутōм пыстајас моз весасісны школа јōрыс і горзōмōн котōртисны ју дінō:

- Ежваыс јі мунō!
- Јі кылалō!

Боріс термасōмōн кавшасіс асланыс керка вылō і быдсōныс медса горaa јурōстис сылōн јос гōлōсыс:

- Збылыс-збылыс јі кылалō!

Мукōд сорнікузаясис петкōдлōны мортлыс сō-лōмсан сорнітōмсō: шензōм, дівујтчōм, шогсōм, рад-лōм, щōктōм, повзōм да с. в. Ташōм сорнікузаяссō шуōны горажыка, гōлōстō лептōмōн.

Ташōм сорнікузаясис шусōны **горōдан сорні-кузаясōн**. Горōдан сорнікузаяс помын пуктыгсō горōдан пас (!)

8-ōd уж. Гіжōј тајō сорнікузаяссō і пукталōј сорнікузаяс помō колана пасјас.

Кыза кутіс сікт горулыс петны щын, столбōн сувтіс јенежōз. Сікт куза пондісны котравны јōз. Сікт шōр-выјсан кутісны горзыны:

- Пōжар. Пōжар.
- Сотчам.

— Кытчö өзjöмa, керкасыс петіг моз кодлыскö жу-
ліс Öстап і котöртіс jöz бöрсa.

9-öд уж. Пукталöј сорныкузaјас помö колана пасјас.

Вылöжык знамја пролетарскöј интернационализмлыс.
Маркслыс, Енгельслыс, Ленинлыс, Сталинлыс знамјасö.

Мед олас революцијалöн да социализмлöн торжество
став мірын.

Мед олас большевикјаслöн непобедімöј ленинскöј пар-
тија.

Мед олас мијан партијалöн да став ужалысјаслöн ра-
дејтана вожд Сталин.

Вылöжык революционнöј еуслун да ужалыс jöz враг-
јас дорö классöвöј неммірітчытöмлун.

Јонжык удар помöз пазöдтöм классöвöј враг колас-
јас куза.

Мијан великöј да рöднöј Сталин јорт знамја улын—
вожд, выль победајасö.

10-öд уж. Улын вaјöдöм вистö гижöј тетрафаныд. Торjöдöј
сес жуалан, горöдан да висталан сорныкузaјас і сорныкузaјас по-
мö, унaточкабн пасјалöминјасö течöј колан пасјас (жуалан, виста-
лан, горöдан пасјас).

Повтöм.

Саңа да Сергеј мöдöдчисны вöрö... Вöрö мунигөн
Сергеј жуалис:

— Саңа те полан көјінјассыс... Саңа шуö:

— Мыј наыс повнысö... Сета жураныс бедöдөн дај via...

Пырісны вöрö... Вöрын пемыд... Пујас шондісö сaјö-
дöны... Кок улын кос увјас трачкакылöны... Корјас шув-
гöны... Саңа пыр бöрвылас вiçöдлывлö... Сергејлы кинас
öтарö кутчысö...

Сергеј шуö сылы:—Полан...

Саңалы јанчім виставны полöмсö...

— Мыјыс меным повнысö... Абу-öд зoла...

Сек-тај Сергеј кыз горöдас нарошнö:

— Көјін...

Саңа пыр і лажынтчис повѣомысла...

— Мамӧ...

Сергеј сералӧ Саңа вылын:

— Ок, те, повтӧм морт...

11-ӧд уж. Лыдӧӧј тајӧ кывбурсӧ кујимӧн ас костын сорн-
тӧмӧн. Гӧлӧс шы серті тӧдмалӧј жуалан, висталан да горӧдан
сорнӧкуџажас. Сорнӧкуџажас помас, унатоџажасӧн пасјалӧминӧ,
течӧ пасјас (точка, жуалан, висталан пас).

Ӧтчыд ме вӧрыс зев кӧзыд кадӧ
туј вылӧ петі... Швач-сез поводда
ывлаын сулалӧ... Чој паныд катӧ
ме возын пес тыра додда...

Вӧлӧм-кӧ јамшщикыс воэвылас шагӧ,
дыр мысті сін улӧ уеі —
вӧв нырас ӧшӧма, домповод тракӧ,
ачыс ӗік вӧв кокыс куџа...

ыжку пас кокподӧӧ, кепыгыс ыжыд,
тувчалӧ зев збодеp статӧн...

Сапӧгыс сы ыжда—восковсӧ мыжӧ...
ӗік-жӧ-нын мојдкывса вест куџа дадӧ...

Визӧда сы вылӧ—сінмӧс ог вештыв...

— Здорово, детінка...—Леџ сег, ог ешты...

— Ок, кущӧм стрӧг те... Кыг вајан пестӧ...

— Он, тӧд-нӧ, жуасан, пескыс кӧн овлӧ...

Кылан-тај, батӧ со керасӧ естӧн,
а пессӧ ме горт дінӧ новла...

— Вистав мем, ыжыд-ӧ батыдлӧн семјаыс...

— Ыжыд, ӧерт, наң сојыс лыдӧн,
а уж вылас петыгыс кыкӧн: батӧ да ме...

— Кыџ тенӧ шуӧны...—Шуӧны Власӧн...

— Арлыдыд ыжыд ӧ...—Сізімӧд локтӧ...

Но, Саврас, вӧрӧдчы, зелӧдлы коктӧ...

детінка вӧлыслы горӧдіс басӧн,
тракнӧтіс домповод, чој жылӧ кајис...

Кыр рӧчыс сінвозыг вӧлаӧс сажис...

§ 2. Обращеңіе.

Јортјас, ыллөжык Ленинлыг знамја!

Ыллөжык, јортјас, Ленинлыг знамја!

Ыллөжык Ленинлыг знамја, јортјас!

Гріша, талун мі шуім ветлыны экскурсіјаөн.

Талун мі, Гріша, шуім ветлыны экскурсіјаөн.

Талун мі шуім ветлыны экскурсіјаөн, Гріша.

Горнікузајасын овлөны торја кывјас, кодјас петкөдлөны, код дінө шыасөны сорнінас, кычі нымалөны сіјө мортсө (јөзсө) лібө сіјө ематорсө, кодкөд сорнітөны. Ташөм кывјасыс шусөны **обрашцеңіе-јасөн.**

1. Обращеңіеыс-кө сорнікузаас сулалө воґын, сы бөрын пуктыссө запјатаја.

Челад, велөдінныд-ө урокныдтө?

2. Обращеңіеыс-кө сулалө сорнікуза шөрас, сіјөс колө торјөдны запјатајајасөн кыкнанладорсаңыс, возвысаңыс і бөрвысаңыс.

Велөдінныд-ө, челад, урокныдтө?

3. Кор обрашцеңіеыс сулалө сорнікуза помын, секі запјатајаыс пуктыссө обрашцеңіе возвылас, а сорнікуза бөрас пуктыссө сешөм пас, кушөм колө сорнікуза вежөртас серґыс.

Велөдінныд-ө урокныдтө, челад?

12-өд уж. Тајө сорнікуза гіжігөн обрашцеңіејассө вештөј воґ помгыс сорнікуза шөрас і пукталөј колан пасјас.

Вөрлеґысјас, лөсөдчөј вөрлеґан уж кежлө! Торлопов, теныд сетам сорнітны кыв. Осіпов, аскі піонер клубын те фежурнөј. Саңа, вајлы карандаштө. Анна, кымын лун ужалін колхозад? Гріша, пукав мічаа, ен дур! Саврас, ен кеж бөрөздагыс!

13-өд уж. Корсалөј тајө сорнікузајасыс обрашцеңіе кыв-јас і пукталөј колана пасјас.

Те мамө таґтө сорман колхознөј собрәңіе ылад. Батө карсыд нөб меным буквар. Мун Чернук јірсыны

луд вылө. Мыјла талун школаад ен воы Маша? Те піјук школаад ен дур, бура велөдчы. Но зонмө кушөм те вөлөм ырјанітыс! Јортјас сусжыка візөдө классөвөј враг-јас бөрсид! Тенад-нө таво кешлө кымын трудөдөн-нін чојо? Ен бөрд донаөј региджык унмовс! Кытчө-нө те Мікулај кытчө мунан?

Обращеніејыд вермас лоны өтi кывјыс лібө не-кымын кывјыс.

Пионер, помніт Ілјичлыс заветјассө!

дона јортјас, колхозын колө честнөја ужавны!

Став странајасса пролетаріјјас, öтувтчөј!

14-өд уж. Гіжөј улын вайөдөм сорнікузјассө ас тетрафаныд, корсалөј обращеніе кывјас, пукталөј колан пасјас.

Іван Степановіч тенө колхоз правленіејө пыр-жө корісны. Стахановец німтө Шучалін јорт сетөны бур уж серті. Уз-жө, уз-жө зарні нылөј бајушкі-бају!

Бур вокјасөј кос вылын усінныд ті...

Чолөм теныд велікөј Октабр!

Кушөма мунө тіјан колхозын һаң ідралөмыс Іван Александровіч?

15-өд уж. Гіжөј тајө ас тетрафаныд і пукталөј колан пасјас.

Тырмас теныд сошајт узны.

Мыссы зарні палөд ун.

Сојышт пастас дона пібј.

Ödjөн детскөј садјө мун!

Сорнікузанын вермас лоны некымын обращеніе.

Машө, Сашө, Саңа, Таңа, урокјас бөрын колч-чылө, өтенгазета лезны!

16-өд уж. Корсөј тајө сорнікузјассыс обращеніе кыв-јассө.

Оланныд-выланныд муса батөј, Васілеј Сопроновічөј, дона мамөј, Пекла Максімовнаөј, зарні вокөј, Іванушкоөј, ыжыд рөснајасөј, дона чужан муөј, став бур мывкыда ужалыс комі јөзөј, ставныдлы ыста сөлөмсаң зев ыжыд бурсіөм...

17-õd уж. Лыддõј улын вайдõм кывбурсõ і торјõдõј сес-
став обращеніејассõ.

Кõк да петук.

(басна)

— Кушõм важнõја да гора сылан, муса Петрованõј!
— А те, Кõкуң, менам дона аңõј,
лывкјõдлõмõн сылан сещõм бура,
мыј те коѣ сылыс, õдвакõ, тан сурõ!
— Тенсыд сылõм, Кум, ме кывза немõс.
— І тенад сылõм улõ оз бост шемõс:
— кор дурдан, мича аңõј, сывны, збылыс
ме виччысны ог вермы, кор те заводитан вылыс.
Тенад сылõм шыыд аслыс пõлõс!
Лывкыд, нужыд, небыд, мыла —
чистõј, нежнõј муса гõлõс.
Җик-жõ соловеј моз лõсыда те сылан!
— Аттõ, Кум, ассаң тенид õнi шуа,
тенад гласыд, — быдсõн таҗи шуас, —
серт, рајскõј птїцаõс-на ordјас.
Кывзїс најõс воробей да шуїс:
— јортјас,
кõт кыз ен ошкõ мõда-мõдтõ,
Тїјан сылõмыд пыр лоõ тõлктõм.
Мыј вõсна петукõс кõк ошкõ таҗсõ?
да сы вõсна, мыј петук кõкõс ошкõ ассõ.

§ 3. Уна јураа да уна вїста сорнїкуҗа.

*Луд вылын јїрсõны мõсјас, кукаңјас, ыжјас, вõвјас.
Нывпу, козпу, пожõм тõв i гожõм рõмнысõ оз веж-
лыны.*

*Маша, Ваңа, Стõпа, Кола мõдõд во-нїн котралõны
детсадјõ.*

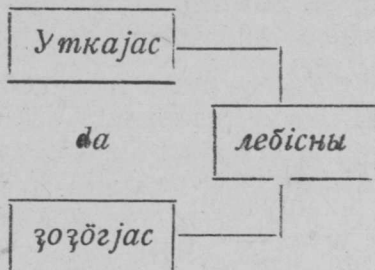
*Ваља Туркїн, Ката Башлыкова, Ола Мамонтова да
Саңа Јуркїна школаын медбура велõдчõны.*

Горныкузаын вермас лоны уна жура. Ташом сорныкузајассо лыддигон журајассо мода-модыс торјодоны сувтовкерломон, а гижигон журајассо мода-модыс торјодоны запјатајасон.

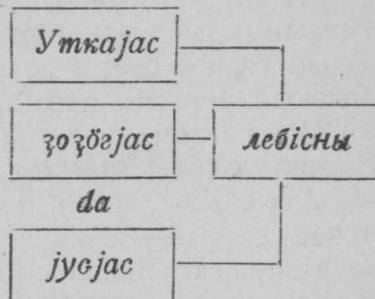
Медбөрја жура воэвылас-кө сулалө јитөд і либө да, секи запјатајаыс сы воэвылө оз пуктыссы.

Кор јитөд і либө да повтор'ajtчө быд жура воэвылын, секи, медвоэза жураыс кынзи, запјатаја сувтөдсө быд жура воэ вылө.

*Уткајас да зозөгјас
лебісны.*

*Уткајас, зозөгјас да
јуејас лебісны.*

18-өд уж. Улын вайөдөм сорныкузајассо гижигон журајассо увтыс виэнітөј да кытчө колө пукталөј запјатајајас.

Міјан клубын овлөны спектаклјас кинојас собраніејас. Сыктывкарса вөрпілітан завод кірпіч завод да шнап-лорезка лөзөны уна колана көлуј. Јемва Сыктыв Керчомја да Пожөг усөны Ежва јуө. Міјан тыын емөс і јөршјас і келчјас і сірјас і сынјас і јокышјас і гычјас. Первомајскөј парад вылын участвујтисны рабочөјјас проф-сојуэникјас колхозникјас красноармејецјас школаын велөдчысјас детсадникјас да мукөдјас. Міјан СССР-ын гырыс јујасыд Волга Об Лена Јенісеј Амур.

19-өд уж. Улын сетөм індөдјас серті асныд лөсөдалөј сорныкузајассо, медем быд сорныкузаын вөлі некымын журабн.

(Kodјас?) шабді нещкөны

(Kodјас?) петісны лесозаготовка вылө.

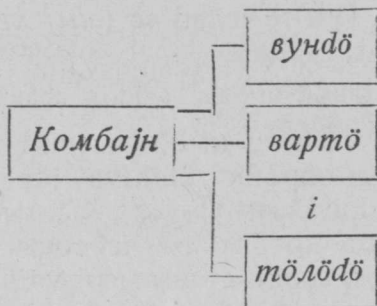
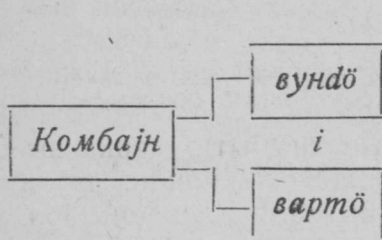
(Kodjas?) мијан вѳрса пѳткајас.
 Арын лун вылѳ лебѳны (kodjas?)
 Тулысын мујас вылѳ быдмѳны . . . (мыјјас?)

Горникуѳаын ѳтѳѳц вермас лоны некымын вѳст (кык, кујим, и унжык). Ташѳм горникуѳајассѳ лыддѳгѳн вѳстјасыс мѳда-мѳдѳсыс торјѳдѳгѳны сувтовкерѳмѳн, а гѳжѳгѳн — запјатајасѳн.

Медбѳрја вѳст вѳзвылас-кѳ сулалѳ јѳтѳд и лѳбѳ да, секѳ запјатајаыс оз пуктыссы. Но јѳтѳд и лѳбѳ да повтор'ајтчѳ-кѳ быд вѳст вѳзвылын, секѳ запјатајаыс сувтѳдѳгѳ быд вѳст вѳзвылын, медвѳзѳа вѳстыс кынѳи.

Комбајн вундѳ и вартѳ.

*Комбајн вундѳ, вартѳ
и тѳлѳдѳ.*

20-ѳд уж. Лыддѳј и вѳсталѳј, мыјла пукталѳма запјатајасѳсѳ улын вѳјѳдѳм горникуѳајасын.

Ми талун школаын лыддысим, гѳжѳм, рѳсујтчѳм, ворсим. Челас ѳзгѳны, ворсѳны, дурѳны, шмонѳтѳны. Васук чечѳс, мысѳс, кѳмасѳс, пастасѳс да мунѳс школаѳ. Колхозныкјас вундѳны, теччѳны и вартѳны ѳтпырјѳ. Колхозын и ыщкѳны, и куртѳны, и вундѳны, и вартѳны, и тѳлѳдчѳны машинајасѳн.

21-ѳд уж. Гѳжѳј тајѳ кывбурсѳ, корсалѳј горникуѳајасыс-вѳстјас и пукталѳј колана пасјас.

Појезд мунѳ мунѳ мунѳ,
 Щынѳн пуркјѳ горзѳ увгѳ,

Төвсө гартө төвсө зүгө,
Пелад сыло сыло сыло.

22-өд уж. Тажо журајас сертыс лөсөдөј асныд уна віста
сорныкузјас, јітөд кывјастөг і јітөд кывјасөн (да, і).

Тази:

1. Колхознікјас тулысын гөрөны, көзөны, піновтөны,
пошсөны.

2. Колхознікјас тулысын гөрөны, көзөны, піновтөны
да пошсөны.

3. Колхознікјас тулысын і гөрөны, і көзөны, і пінов-
төны, і пошсөны.

Лесорубјас арын да төлын (*мыј керөны?*)

Піонерјас (*мыј керөны?*)

Мі школаын (*мыј керам?*)

Посні челафјас (*мыј керөны?*)

23-өд уж. Лыддөј улын вәјөдөм сорныкузјассө. Гіжөј тет-
рафаныд вылын вәјөдөм правілөјассө төдвылө бостөмөн.

Төвныр кыпөдчіс сікт вылын шыбытіс керка вылыс
төс пөрөдіс өшіңув јөрыс пошсөсө і пондіс туј куза
гудрөдлыны буссө лептыны вывлаңө сурјаөн. Јөз да
скөт котралөны зөбсөны. І школа і кооператів і почта
і селсөвет ставыс өті уліча вылын. Керка пыщкын кыліс
горзөм бөрдөм да пінасөм. Школаын мі лыддысам гіжам
решәјтчам рісүјтчам сылам. Кіоскын вузалөны і газетјас
і учебнікјас і календарјас і лыддан кнігајас. Гораа јур-
гөны јагын чер шы пілалөң чажгөм да керасысјаслөң
гажа гөлөсјас. І те і ме і Олөксан ставным аскі мунам
вуграсны. Мөсјас кујлөны і рөміңтөны. І пучөј і һіңув і
гут ставыс тујөны сам вылө. Чеччы, Иван, мыссы сојышт
ластас і котөрт өдјөңжык школаад. Казаков Мітрөпан,
Ваддорев Јаков да Семуков Степан міјан колхозын ужа-
лөны медса бура. І Степаніда і Наталла і Огрөпена вер-
масны ужавны да бура овмөдчыны колхозын. Једінолічнік-
јас піыс тулыснас колхозө пырісны Муравјов Иван Попов
Васілеј да Јаруков Нїколај. А јөзыс пыр і лөктөны і
лөктөны і лөктөны, һекөн пом абу.

§ 4. Уна өткөд отсасан кывјас сорнікузјасын.

Горнікузаны вермас лоны не кымын (кык, кујим, нолі унжык) өткөд јуасана отсасан кыв. Лыддигөн најө торјөдсөны мөдә-мөдгыс сувтовкерлөмөн, а жігігөн — запјатајәдн.

Выставка кезлө мi лөсөдiм диаграммајас, плакатјас, рисунукјас, картајас, моделјас, макетјас.

Медбөрја отсасан кыв возвылас-кө сулалө жітөд і лiбө да, сы возвылын запјатаја оз сувтөдгы.

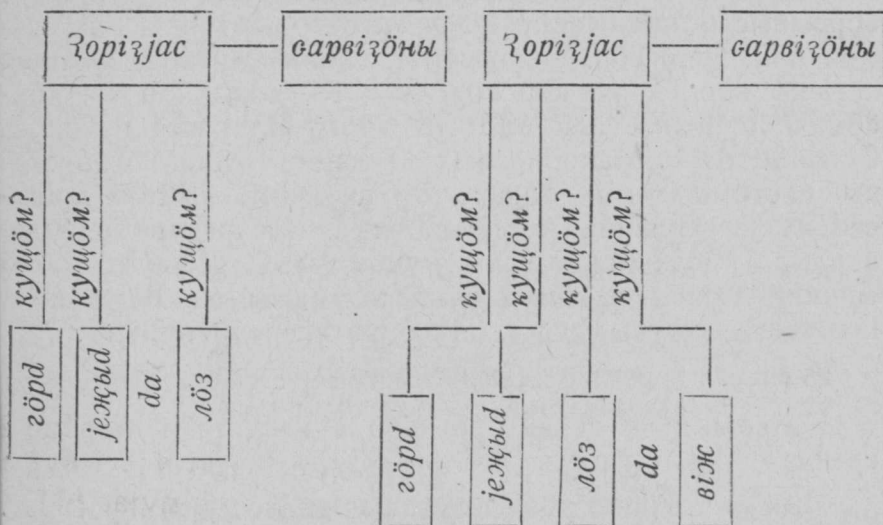
Выставка кезлө мi лөсөдiм диаграммајас, плакатјас, рисунукјас, картајас, моделјас да макетјас.

Житөд і лiбө да повтарајтчө-кө, секі запјатајаыс сувтөдсө быд отсасан кыв возө, медвоzza отсасан кыв возвылын кынzi.

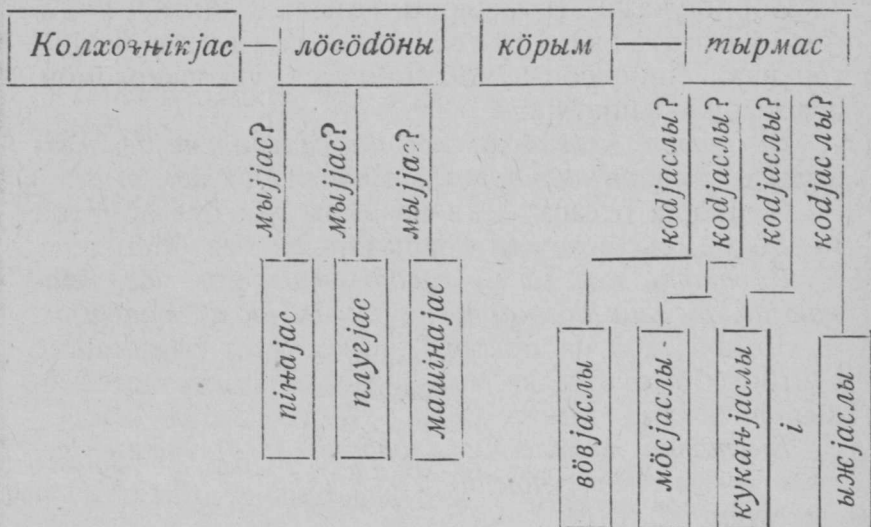
Выставка кезлө мi лөсөдiм i диаграммајас, i плакатјас, i рисунукјас, i картајас, i моделјас, i макетјас.

Гөрд, језыд да лөз
зорізјас сарвізөны.

Гөрд, језыд, лөз да віж
зорізјас сарвізөны.

Кöрым тырмас вöвјаслы,
мöсјаслы, кукаңјаслы і
ыжјаслы.

Маңа, Саңа, Бала да Васса мөдөдчисны вөрө. Најө сөрсыныс бөстисны көрзінајас, пестерјас, тујісјас да сој-мөн наң. Черјасөн, пілајасөн да нопјасөн колхознікјас петісны вөрө карта кер пөрөдны. Колхозыдлөн-нын көз-сөма і id, і зөр, і шобді. Мі төрыт вуграсім Іванкөд, Сенакөд да Костакөд өтлаын. І мајөг, і пощ, і нөр ста-выс дастөма, сөмын пощсы. Мі школаын лыддім произ-ведеңіејас Пушкінлыс, Крыловлыс, Некрасовлыс, Кол-цовлыс, Мајаковскіјлыс і мукөдјаслыс. Керкатө поэ-мічөдны лөзөн, віжөн, турунвіжөн, жежыдөн. І вөвјасөс, і мөсјасөс і кукаңјасөс колө бура візны-дөжөрітны.

Колхознікјас вајісны базарö і капуста і морков і свекла. Ударнікјас уж вöчісны öдјön öкуратнöја і бура.

16

Горнікузаын-кө өті віст дорын уна жура кыв,
лібө өті жура дорын уна віст, лібө өткод жуасана
некымын отсасан кывјас, најө шусоны өтсікаса сор-
ныкузаторјасөн.

Ташөм өтсікаса сорныкузаторјасыс сорныкузаын
мунөны перечісленіје пыдді. Најө вермөны јітчыны
мөда-мөдныскөд јітөд кывјасөн і, да, лібө.

26-өд уж. Гіжалөј тајө сорныкузасө да візнітөј өткод
јуасана содтысан кывјасө. Вылысас гіжалөј жуасанјасө.

Челадјас ворсісны мацөн да городкіөн. Черјасөн,
пішчалјасөн, шыјасөн, понјасөн мунісны мужікјас ош
кыјны. Пажгаса колхоз көзөма ід, шабді, зөр, аңкыщ.
Ме вөчі міча сера выл беф. Степан куталіс јежыд,
сера да віж бобувјас.

27-өд уж. Гіжіганыд тајө сорныкузас діно содталөмөн возө
нуөдө перечісленіјесө і пукталөј колан пасјас.

Бөрын быдмөны коз, пожөм...

Колхоз лөсөдіс трактор...

Бөрын олөны ош, руч...

Өшіңулын быдмөны лөмпу, пелыспу...

Пызан вылын кујлөны кыга, карандаш...

Школаын лыддыса, гіжа...

28-өд уж. Гіжөј тајө кывбурсө да кытчө колө пукталөј
запјатајас.

Мај төлыс возза лун.

Мыј талун јөзыс шызөма
быд карын грездын сіктјасын?

Мыј му пастала өтпырјөн
гаж сылөм горзөм кыптөма?

Мыј быдлаын јөз новлөдлө
гөрд өті пөлөс флаг?

Код верміс јөзсө өтлаө
став му пастасыс ывлаө

Щөщ петкөднысө, код?

Быд карын грездын сиктјасын
быд муын уна кыв вылын
сурс ногөн ызгö жöз.

Быд сылöмын быд сорныын
быд горзöмын быд гижöдын—
Быдлаын öтигор.

29-öд уж. Гижöј улын вайöдöм вистсö. Öтсикаса сорныкузатор-
јас костö пукталöј запјатајас.

Валөн уж.

Шорлы заводитчöмсö сетö клуч. Öти шор да мöд да
којмöд да нолöд артмöдöны ичöлик јујас. Ју јукталö
војтырöс быдтö быдмöгјасöс і бергöдлö мельнича көлеса-
јас. Ичöлик јујас, öтлаасöны да артмöдöны гырыс јујас.
Јуыд усö либö мöд јуö либö ыжыд тыö либö вескыда
мореö. Тыјасын јујасын да морејасын ваыс пакталö і
пöрö парö. Парјасыс артмöны ру кымöр да тучајас. Тöв-
јас нуöны кымöрјассö моресаң ылö. Кымöрса ваыс усö
бöр му вылö либö зерөн либö шерөн либö лымјөн либö
пужјөн. І бара артмöны клучјас шорјас посні јујас і
гырыс јујас.

30-öд уж. Гижöј улын вайöдöм сорныкузатöрјассö, увсаңыс виңи-
тöј öтсикаса сорныкузатöрјассö і пукталöј колана пасјас.

Либö тен либö мен колö воэжык мунны гортö. І му-
нан і локтан пыр öтик сорні кылан. Колхознöј виңјас
вылын тыдалöны ыщкысјас куртысјас да ештöм зорöдјас.
Нопјасөн черјасөн пішщалјасөн шыјасөн петісны горт-
сыныс воэ асылын вöралысјас. Нї керка нї карта нї вöв
нї мöс ез вöвлы Макарлөн колхозö пыртöз. Нї му нї
ва оз тыдав, сещöм руа талун асылыс. І ыжјаслы і вöв-
јаслы і мöсјаслы лöз-номјыд мешајтö. Васа нöбис лав-
каыс кык перö карандаш öти ручка буквар да кујим
тетрад.

Сорныкузаын-кö кык öтсикаса сорныкузатöр јитсö-
ны јитöд кывјасөн **а, но, да** (либö **да** вежан **но-өн**),
секи тајö јитöд кывјасыс воэö пыр сувтöдсö запјатаја.

Прімер: *Тöлын шонди жүгдөдө, но омөла шонтө.*
Тöлын шонди жүгдөдө, да омөла шонтө.

Тöлын шонди жүгдөдө, а омөла шонтө.

31-өд уж. Гіжөј улын вайдөдм сорнікузаяссө, увсаңыс віз-
ытөј өтсікаса сорнікузаторјас і, кытчө колө, сувтөдө запја-
тајас.

СССР-ын ужалыс јөз ужалөны оз капіталістјаслы а
аслыныс. Кола гіжө віст да кывбур. Васа гіжө оз віст
а кывбур. Ме вөлі вөрын і му вылын. Ме вөлі вөрын а
ег му вылын. Пароход codtic ödcö но век-жө сормыштіс.
Те воан да пырав міјанө. Сіјө ічөт да удал. Міјан вөрын
быдмөны кызјас козјас пожөмјас да ңывпујас. І тастіјас
і паңјас і чашкајас ставсө лучкі мыскав.

Сорнікузаын өтсікаса сорнікузаторјас возвылын
овлө најөс өтувтыс кыв лібө ңекымын кыв, коді і
петкөдлө, мыј сы бөрын пондас мунны перечіслөніје.

Лыддигөн тајө кывјыс гөлөсөн торјөдсө ічөмк
сувтовкерөмөн. А гіжігөн тајө кывјыс бөрын, пере-
чіслөніје возвылас, сувтөдсө кыкточка (двојето-
чіје).

32-өд уж. Лыддөј тајө кыкнан столбікса сорнікузаяссө да
төдмалөј, мыјөн најө торјалөны мөда-мөдөыс.

1. Колхознікјас лөсө-
дөны плугјас, пінајас, ма-
шінајас, телегајас.

2. Таво көрым тырмас
і вөвјаслы, і мөсјаслы, і
ыжјаслы.

3. Талун школаын лыд-
дысім гіжім дај рісујтчім.

4. Град вылө пуктөма
лук, галанка, картопель,
капуста, морков.

5. Школаө вайісны пі-
ла, струж, мөлөт, стамеска.

1. Колхознікјас лөсө-
дөны **ужалан көлуј:** плуг-
јас, пінајас, машинајас, те-
легајас.

2. Таво көрым тырмас
быдөнлы: і вөвјаслы, і
мөсјаслы, і ыжјаслы.

3. Талун школаын **быд-**
торсө вөчім: лыддысім,
гіжім дај рісујтчім.

4. Град вылө пуктөма
тащөм пуктасјас: лук, га-
ланка, картопель, капуста,
морков.

5. Школаө вайісны **ін-**
струментјас: піла, струж,
мөлөт, стамеска.

33-öd уж. Улын вайōдōм сорныкузаяссō гижигōн кытчō колō пукталōй кыкточкаяс да запятајаяс. Сижō отувтана кывјассō, мыј бōрын сорныкузаяс заводитчō перечисленіеыс, пасјалō увсаыс вичнитōмōн. Абу-кō сорныкузаас сещōм отувтана кывјыс, кыкточка пуктыны оз ков.

Ме нōби став колан інструментсō стамескајас мōлōт ножовка клōшщї і кык струж. Иван вислывлїс маларїјаōн тїфōн дїфтерїтōн. Мї вотїм быд сїкас щаксō і урщак і јелдōг і жежыд гоб і гōрд гоб і јагсер і рыжїк. Пōжар дырјї сотчїс Иванјаслōн керкаыс жытнїкыс і пывсаныс.

Базар вылын вузалōны быд сїкас дозмуксō тастїјас каструлајас стōканјас чашкајас чайнїкјас тазјас. Кушōм пуыс і абу мїјан вoјвыв вōрын і пoжōмјас і кoзјас і кызпујас і нывпујас! Мїјан вoјвылын быдмōны кoзпујас, пoжōмјас, кызпујас да мукōд сїкас пу быдмōгјас.

34-öd уж. Сещōм ногōн-жō вōчōј, кызі і 33-öd ужын.

Мїјан колхоз.

Мїјан колхозлōн ем пуктас јōрјас мујас вїзјас і пōс-кōтїна. Град вылō пуктōны ташōм пуктасјас свекла капуста морков огурцы лук галанка і нōшта кушōмсурō град вылын вōдїтанторјас. Садјасын кїсмōны фруктјас јаблокјас грушајас сывајас вїшнајас. Луд вылын јїрсōны став скōтыс мōсјас, кукањјас, ыжјас і порејас. Вїз вылын быдмō быд туруныс урбōж, пыреј, ежōр, бoбō-нaн, сїтурун да мукōджас. Јујасын да тыјасын олōны черїјас јокыщјас гычјас сїрјас налїмјас келчїјас. Черїтō кыјōны гымгајасōн ветелјасōн кулōмјасōн тывјōн і ву-гырōн.

35-öd уж. Гижиганыд пукталōй кытчō колō кыкточка да запятаја. Отувтан кывјассō вичнитōј.

Школаын велōдчїг кежлō ме лōсōдї став колан кōлујсō карандаш кнїга пенал сумка. Мї талун ветлїм екскур-сїјаōн кујїмлаō вōрпїлїтан заводō шпалорезкаō да кїрпїч заводō. Арїфметїка урокјас вылын мї велōдїм-нїн став дїествїјесō содтōм чїнтōм октōм да јукōм.

36-öd уж. Асныд лѳсѳдѳј сещѳм сорнѳкуѳажас, медым пере-
численѳејас воѳвылас кыктѳчкајасѳ пуктыны ташѳм кывјас
бѳрын.

1... Ташѳм пујас: 2... Матысса сѳктјас: 3... Санкомѳс-
сѳјаын членјас: 4... Вѳі му ужалан машѳнајас: 5... Ву-
жана вѳсѳмјас: 6... Ташѳм лунјас: 7... Кујѳм кнѳга:
8... Нѳл тѳварыш:

§ 5. Сложнѳј сорнѳкуѳажас.

Прѳстѳј сорнѳкуѳа-
јас

1. *Мыччысѳ шондѳ.*
Бѳвлавыв ловѳсѳ.
2. *Іван черѳ кыјѳ.*
Ме ѳак вѳта.
3. *Вѳралысјас азѳзылісны*
кѳјѳнѳс.
Вѳны сѳјѳс налы ез удаѳч-
чы.

Сложнѳј сорнѳкуѳа-
јас

1. *Мыччысѳ шондѳ і ыв-*
лавыв ловѳсѳ.
2. *Іван черѳ кыјѳ, а ме*
ѳак вѳта
3. *Вѳралысјас азѳзылісны*
кѳјѳнѳс, но вѳны налы ез
удаѳччы.

Сорнѳкуѳажас овлѳны прѳстѳјјас і сложнѳјјас. Прѳ-
стѳј сорнѳкуѳажас, кор најѳ пырѳны сложнѳј сор-
нѳкуѳажасѳ, јѳтѳчыны ташѳм јѳтѳд кывјасѳн: **і, а, но,**
да. Сложнѳј сорнѳкуѳаын јѳтѳд кыв воѳвылас пыр
сувтѳдѳсѳ запјатаја.

Јѳтѳд кыв і сложнѳј сорнѳкуѳаын петкѳдлѳ со-
бытѳејаслыс да јавленѳејаслыс ѳта-мѳд бѳрса пос-
ледоватѳлнѳја мунѳмсѳ (*шондѳ пемѳс і мѳ мѳдѳдѳчѳм*
тујѳ.)

Јѳтѳд кывјас **а, но, да** сложнѳј сорнѳкуѳажасын
петкѳдлѳны, мыј сенѳ ѳтѳ событѳе лѳбѳ јавленѳе
паныд сувтѳдѳчѳ (прѳтѳвѳпѳставлајтѳсѳ) мѳд событѳѳ-
јелы лѳбѳ јавленѳѳјелы (*Вана гѳжѳ, а ҕина рѳсујтѳчѳ.*
Окотаыд менам ем, да ебѳсѳј абу. Ме-нѳн ѳнѳ
справѳтѳча, но керка мѳдарѳ ѳг на пѳтавлы.)

37-öd уж. Тајѳ сложнѳј сорнѳкуѳажас пыс војдѳр гѳжѳј се-
ѳѳм сорнѳкуѳажас, кодјас (јѳтѳчѳмны мѳда-мѳдныскѳд јѳтѳд кыв-
јасѳн (а, но, да). Пукталѳј кытѳѳ колѳ запјатајајас.

Лысёмыс чорзё да век паскалё пулемјот дугдывтёг трачкёдчё. Асывјасын пужалё-нын но лунјасыс мічаёс-на. Ышкысјас ышкёны куртысјас куртёны. Стрелочник Пінугсаң тујнырсё вежас паровоз сетысаң војвылё кejas.

Чардби ыпнітіс гөрдов биён гым сёкыда да скёрыс гымыштіс. Воіс тулыс і сылі-лым. Зев вылын јенежын зірдаліс өтка козув а јенежыс вёлі југыд сёз сінва код. Лёңлунсё рытја ывлаыслыс корсурё торклісны повозка зуртём шыјас көнкё ылын кылыштліс пулемјот саргём шы да өрүсіјeјасыс лысём.

38-өд уж. Тажё параён-параён муныс сорныкузаяссыс лёсё-дөј сложнөј сорныкузаяс і, а, но, да јітөд кывјас өтсөгөн.

1. Шөнді сојіс лымсё. Ердімсны борјас.
2. Ју вылын јіыс лёзөдіс. Петіс дорва.
3. Рытјадор друг вөрзис јіыс. Нёлыс кымын запо-рітіс.

4. Вөралысјас азғылёмаёс ошкёс. Віны сіјёс абу вермёмаёс.

39-өд уж. Вёчны колё 38 ужын індём моз-жё.

Кыліс звонок шы. Челаф гажаа котөртісны классё. Ылын тыдовтчісны красноармејeцјас. Оркестр міјан пондіс ворсны марш. Станціјаыс сетісны вөвјас. Мі мөдөд-чім тујё. Челаф азгісны град јёрыс көзаёс. Вөтлыны сі-јёс ез вермыны. Шөндіыс бара мыччыгіс зев југыд. Је-нежын кымөрјас вёліны-на. Мі војутны ог көсјё. Врa-гы отлор сетны дасёс. Ме ескё ветла. Батё оз щөкты. Локтіс төвныр. Шувгыны псндісны пу јывјас.

40-өд уж. Помалөј тажё сорныкузаясёс.

Ывлаын-нын тыр тулыс, но лебачјас... Міјанёс чукёс-тісны, і мі... Сувтісны ывлаын шөндіа лунјас, і челафјас... Гычјасыд банкаын олёны-нын мөд төлыс, а јокышјас... Первојја брігадаын көкјамысөн ышкёны, а мукёдыс...

Пондіс зерны, і мі... Став турунсö сес зорöдö пуктім,
da вiт жур...

41-öd уж. Лыддöј тајö вiстсö і вiсталö, мыј вöсна сорні-
куза пыщкö сувтöдалöма запјатајас.

Асыввоз.

Заводiтчö асыв. Нöшта некөн-на кыаыс оз тöдчы,
но асыввыв пондіс-нын жеждöдны. Жеждовруд јенеж кел-
дö, лöзалö. Коэувјас, то слабiник југөрөн зiрдыштасны,
то вошöны. Мувылыс лапыдмiс пöсалисны корјас. Көн-
сурö пондісны кывны ловја шыјас, гөлöсјас і кiзöриник
асывја тöвру пондіс-нын шуркјавны, ыркјöдлыны му вер-
кöстi. Ме зiла чеччi і мöдöдчi руалыс ју пöлөн. Ег-на
удiт прöјдiтны кык кiлометр, кызi ме гөгөр пондіс кiс-
кавны пöс том асја југөрјасөн војдөр алöј рөмөн, сесса
зарнi рөмөн.

Ставыс гөгөр садмiс, пондіс вөрöшитчыны, сывны, шу-
митны, сорнитны.

§ 6. Главнöј da codтысан (прiдаточнöј) сорнікузајас.

Отсасан кыв

1. Бат вiсталис мен аеро-
планјас вöчöм јылыс.

2. Ме гортö локтi шондi
леччiгөн.

3. Ме ег вермы волыны
классö јур вiсöмла.

Содтысан сорнікуза

1. Бат вiсталис мен (мыј
јылыс?), кызi вöчöны
аеропланјас.

2. Ме гортö локтi (кор?),
кор вöли шондiыс леччö.

3. Ме ег вермы волыны
классö, сы вöсна, мыј вö-
ли јурöј вiсö.

Сорнікуза пыщса кыв мукöд дырјыс гөгөрвоод-
сö (појаснајтсö) не сöмын öтi кывјөн, но і зон
сорнікузаөн. Гөгөрвоодны отсалыс ташöм сорні-
кузаыс шусö **codтысан сорнікузаөн**, а сiјö сорні-

кузаыс, код дінө жітсө-көртасө тајө содтысан сорні-
кузаыс, шусө главнөј сорнікузаөн.

Содтысан сорнікуза главнөј сорнікузакөд ун-
жыкыссө жітсө ташөм кывјас отсөгөн: *мыј, кор, ме-
дым, сы вөсна, коді, кодөс, кытчө, көні, кызі, ку-
щөм, быттө, сөмын, муртса, чут.*

Главнөј сорнікузаыс содтысан сорнікузаыс век
торјөдсө запјатајаөн.

42-өд уж. Тајө гіжігөн сувтөдалөј запјатајас главнөј да
содтысан сорнікуза костјасө.

Кор воас тулыс став ывлаыс вежсас. Ме тіјанлы кы-
мыныс віставлі, мыј урок возвылын дөска колө чыш-
кавны ва ветөкөн. Медым бура велөдчыны колө лөсөд-
ны школаын сознателнөј дісціпліна. Кор батө воас кол-
хознөј собраніе вылыс мі ськөд ветлам машинајас ві-
зөдлыны. Муртса-на Іванлы тыріс көкјамыс ар сіјө пыріс
велөдчыны школаө.

43-өд уж. Параөн-параөн вәјөдөм улысса прөстөј сорніку-
зајассө жітлө скобкаын вәјөдөм кывјас отсөгөн. Содтысан сорні-
кузајассө поә сувтөдны главнөј сорнікуза возвылас лібө
бөрвылас. Кытчө колө сувтөдөј запјатајас.

(**сы вөсна**) Іванлөн кокыс чегі. Җон кык төлыс куј-
ліс болнычаын.

(**кор**) Ештас велөдчөм. Екскурсіјаөн ветлам Москва-
өә.

(**муртса**) Петі керкаыс. Јортјаскөд паныдасі.

(**кодөс**) Батө ужалө сіјө вөвнас. Вьлөн-на нөбісны
племеннөј стадаыс.

(**чут**) Петім сікт сәјө. Турун додәјаскөд паныдасім.

(**кыт**) Мі мунім сіјө местатыс. Колхознікјас турун
кыскалөны.

(**көні**) Вәжөн сөдпемыд вөр сулавліс. Оні сені ыжыд
завод зымвирө.

(**мыј**) Кага пондіс сешөма бөрдны. Мен лоі јөзсыс
возжык уж вылыс пырны.

(**медым**) Колхозын бура овны. Колө честнөја ужавны.

(**кущөма**) Мөстө радејтан. Сешөма сіјө і вердас.

(бытӧ) Кельда лӧсталӧ тӧлыс. Езысӧн мавтӧма ыв-
ласӧ.

(кыӳі) Сіӳі і лоі. Віставліс учітєлыд мїџан школаын.

(коді) Оз ужав. Сіӳӧ оз соӳ.

(кытӧ) Кыскӧ классӧвӧӳ врагыд. Те азџан?

44-ӧд уж. Гіжӧӳ таӳ сорнікуџасӧ. Главнӧӳ сорнікуџас-
сӧ увсаӳ віџнӧӳ ӧті віџӧн, содтысан сорнікуџас кык віџӧн.
Кытӧ колӧ пукталӧӳ запџатаџас.

Кор кыаыс мӧдіс тӧдчыны сплавщікџас леччісны за-
пан дорӧ. Кытӧӳ нолнан вопрос куџаыс ез сорнітсы
собраніе ез помас. Кущӧм брігадаын ужалі турун пук-
тігӧн сіӳӧ брігадаас кута ужавны і џаӳ ідралігӧн. Мі
таво велӧдчам сіӳӧ комнатаас кӧні колан во пукаліс вто-
роӳ класс. Кыті ӧні візувтӧ мїџан јуным сен ветымын
во сајын вӧлӧмаӧс віџас. Сӧмын сіӳӧ уж сӧкыдлун вылӧ
норасӧ кодлы дыш ужавнысӧ. Чуџ пондіс кыа тӧдчы-
ны мі мӧдӧдчім туӳӧ.

Содтысан сорнікуџаыд вермас сулавны главнӧӳ
сорнікуџа възвылын лібӧ бӧрвылас. Овлӧ і сіџ, мыџ
содтысан сорнікуџаыс сулалӧ главнӧӳ сорнікуџа
пышкын, секі сіӳӧ торјӧдсӧ ӧтарсаӳ і мӧдарсаӳ за-
пџатаџасӧн.

45-ӧд уж. Корсалӧӳ содтысан сорнікуџас таӳ сложнӧӳ
сорнікуџасгыс.

Мыџ јылыс те вісталан ставсӧ-нін ме тӧда. Ме став-
сӧ-нін тӧда мыџ јылыс те вісталан. Кор пондіс јона чар-
давын чєлаџ котӧртісны гортаныс. Чєлаџ котӧртісны
гортаныс кор пондіс јона чардавын. Кытыс колхознікџас
пӧрӧдісны карта кернысӧ мі сєс куџіча кыјім. Кыӳі
вісталіс учітєлыд стӧч сіӳі і вӧч. Стӧч сіӳі і вӧч кыӳі
вісталіс учітєлыд. Сіӳӧ сіктас кӧні ме ола вајісны кык
выл ыщкан машина. Таӳӧ колхозтӧ код јылыс гіжӧма
газетӧ кыкыс-нін премірујтісны. Мыџ ӧні велӧданныд мі
сіӳӧс кык во сајын велӧдлім. Сіӳӧ віџыс кӧні мі тывџа-

лім важөн вөлі кулак МIRON кIын. Кысаң ОгIбIнлөн брI-
гадаыс заводIтIс ышкыны сені і межа столбыс сулалө.
СIјө кнIгасө кодөс-тај мI шојччан луннад лыддIм Васа-
лөн воштөма. Ескө сIзIкө ужавны кыјI стахановецIас
ужалөны некушөм прорыв ужад ез вөв. Сы вөсна меым
отлчнIкөн велөдчыны колө јона лыддIсны да бур дIс-
цIплIна кутны.

МукөддырјIыс главнөј да содтысан сорнIкуза
костас најөс јIтыс кывјIыс оз овлы, а сөмын под-
разумевајтчө.

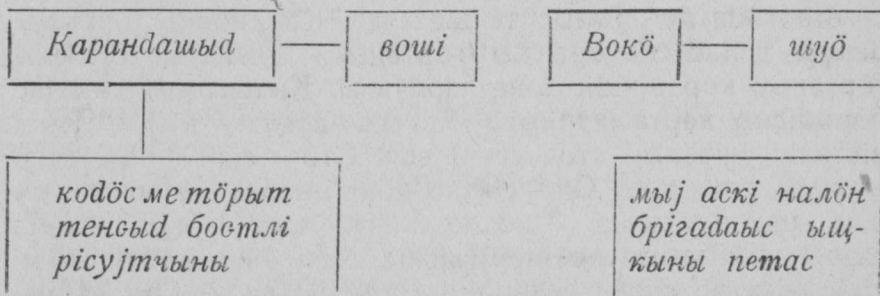
ПрIмер: *Төлтөг-кө ујчалан, асвылад-жө воас.*

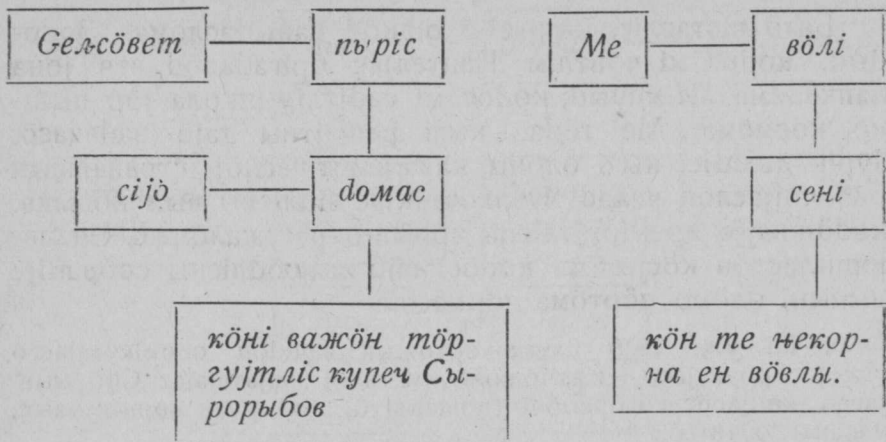
46-өд уж. Улын вәјөдөм сложнөј сорнIкузајассыс главнөј
сорнIкузајассө вIзнIтөј өтI вIзөн, а содтысансө—кык вIзөн.
Пукталөј коланIнө запјатајас.

Важ пөслөвIчајас.

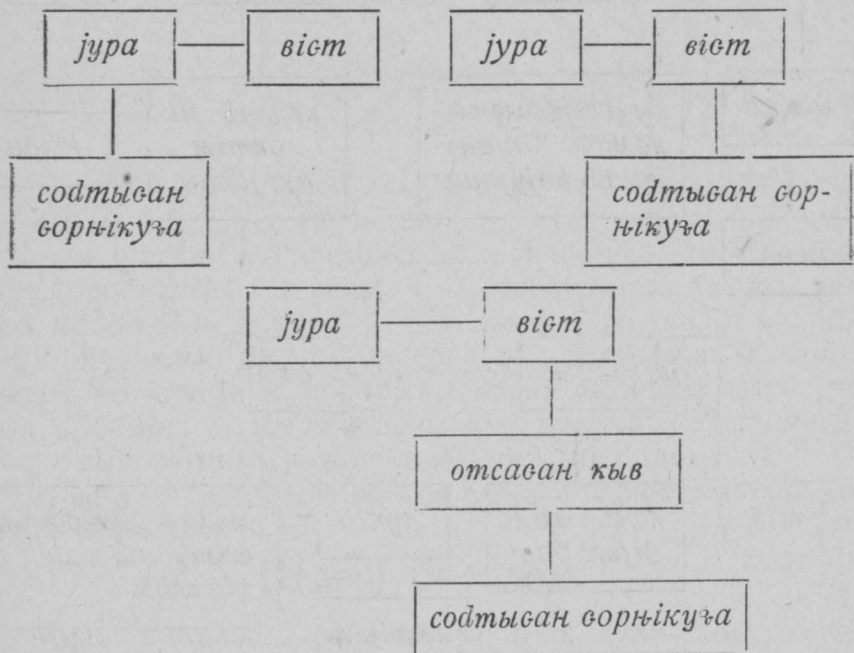
Пыдө пуктан матыс бостан. Мыј көчан сIјөс і вундан.
Бура-кө ужалан пыр пөт лоан. Кытчө јем сетчө і сунIс.
Кытчө вож сетчө і бөж. Кывтны-кө кујIн і катнысө куј.
Черыд-кө кытөм нIнөм-на јуква јылыс сорнIтны. Во-
жык-кө мунан вожык і воан. Јурыд-кө вIсө і ставыс
вIсө. Кыз гөстIтөдан сIзI і астө гөстIтөдасны. Көні поп-
доход сені гөллөн шог. Јөз сIнмыс ув азған, кор ас
сIнмад кер пырө.

47-өд уж. Тајө схемајасас вәјөдөм сорнIкузајассө гIжө
строчкабн і пукталөј коланIнө запјатајас.

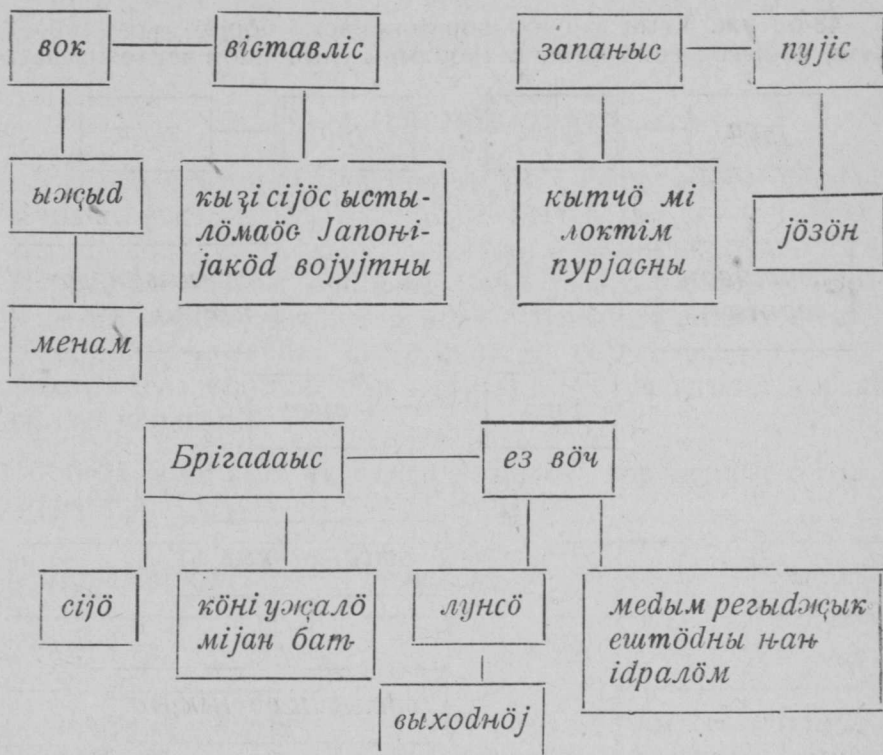
48-өд уж. Улын вайбөдм сорнікузаясыс бөрјөј кујім сорнікуза, кодјасөс ескө позас петкөдлыны улын индөм чертожјаснас.

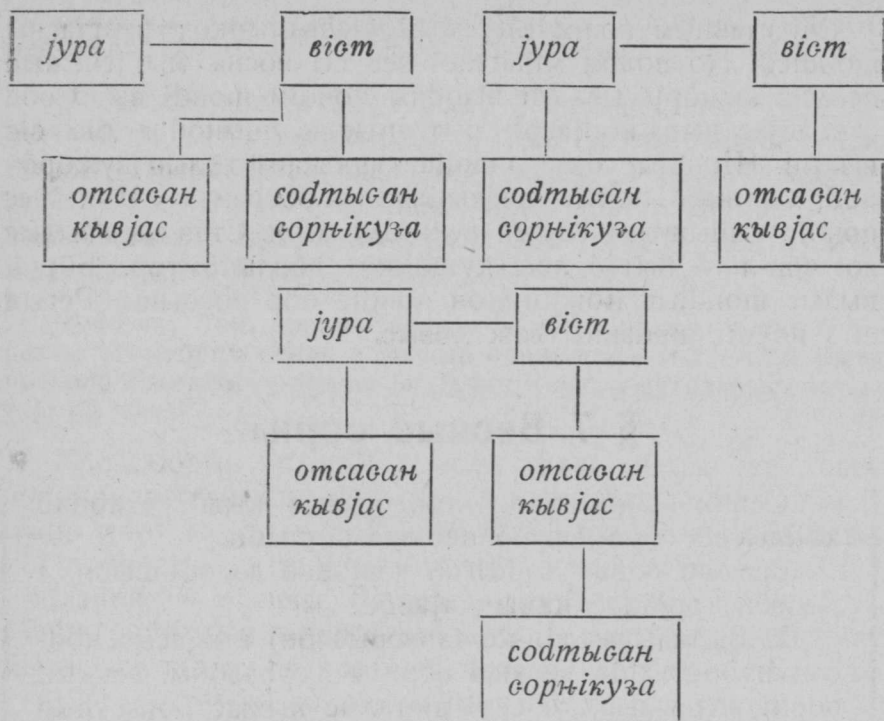
Колхознікјас ердөдісны вредітелөс, коді вөлі зебсөма колхозса завхоз нім улө.

Батö виставліс, кызі сіјö ошкөд паныдаслöма. Зорö-
дыд, кодöс мі чöвтлим Пантелјас брігадакөд, зев јона
лапкалöма. Лөмпуыд, кодöс мі садітлим школа јөр пыщ-
кө, космöма. Ме тöда, кызі решајтны тајö задачасö.
Јурік лыддіс, кызі олöны капіталістіческöј странајасын
работöјјаслөн челад. Колхозныкјас відлісны вьл косілка,
кодөн најöс премірујтлісны вöрын бура ужалöмыс. Сплав-
шшікјаслөн көсјысöм, кодöс најö вынсöдлісны собраніе
вылын, олöмö пöртöма çоннасөн.

49-öд уж. Тајö схема-чертожын вайöдöм сорнікузаясö
гіжöј строчкајасö і кытчö колö пунктöј запјатајаяс. Сіјö кыв-
јасö, кодјасöс гөгöрвоöдö (појаснајтö) содтысан сорнікузаяс,
увсаыс візнітöј.

50-öд уж. Улын вайöдöм став сорнікузаясислыс торја кывјас
кост јітöдсö петкөдлö тащöм нога схема-чертожөн.

Көйдысыд, кодөс абу весалөма, оз сет урожајтө. Председатель јуөртис колхозникјасөс, мыј шојччөг костын лоө ічөтік собраңіе. Сы вөсна, мыј пондісны кынмыны, челад мөдөдчісны гортаныс. Школаыд, көні өні мі велөдчам,— кулаклыс мырddөм керка. Мі пестө кералім сетчө, кытыс колхозникјас пөрөдісны керка кернысө. Менсым был дөрөмөс, кодөс нөблісны Мај празник кежлө, мамө көсјө вышівајтны сіз-жө, кыңи і тенгыд дөрөмтө.

51-өд уж. Тајө вістсө гіжігөн сложнөј сорнікуғајас пыщкө пукталөј запјатајас.

Шонді бердлөм.

Міјан вісталісны мыј август 5-өд лунө лоө шонді бердлөм. Ставным віччысім кор воас сіјө асылыс. Август 5-өд лунө асывнас мі сөлөмөн усім сывөсна мыј јенежыс вөлі вевттысөма кымөрјасөн.

Мі ставным полім мыј кымөрјасыд зікөз вевтасны шондісө. Но полөм мијан лоі вес сы вөсна мыј јенежыс весасіс кымөрјасыс. Мі віжөдны пондім шонді вылө сөд стеклөјас пыр, кодјасөс рытсаңыс-на щынөдім біа сіс вылын. Шондіыс друг пондіс тупкысны төлыс вужөрөн kodі сы вылө локтіс вескыдладор боксаңыс. Шондіыс пондіс тыдыштны сөмын векнідік отөн. Став ывлавылыс лоі чөв-лөң, бытө лоіс кушөмкө вөвлытөмтор. Бөрја-вылыс шондіыс нөжјөнїкөн пондіс бөр вөссыны. Регыд сіјө пондіс зірдавын важ мозыс.

§ 7. Вескыд сорні.

Сешөм сорнікуза, коді кылыс кылө петкөдлө кодлыскө сорні, шусө **вескыд сорніөн**.

Вескыд сорні лыддігөн торјөдсө гөлөс шыөн, а гіжігөн торјөдсө **кавычкајасөн**.

1. Вісталысылөн-кө (авторыслөн) кывјасыс, код-саң нуөдсө тајө вескыд сорніыс, сулалөны вескыд сорні **возвылын**, то секі вісталыс кывјас бөрас пыр сувтөдсө кыкточка.

Ленін шуліс: „Kodі оз ужав, сіјө оз сој“.

2. Вісталыслөн-кө кывјасыс мунөны вескыд сор-ні бөрвылас, то сек вескыд сорні бөрас, вісталыс кывјас **возвылас**, пыр сувтөдсө запјатаја да тіре.

„Kodі оз ужав, сіјө оз сој“,—шуліс Ленін.

3. Кор вісталысылөн кывјасыс мунөны вескыд сорні шөрас, секі вісталыс кывјас **возвылө** і бөрвылас сувтөдсө запјатаја да тіре.

„Kodі оз ужав,—шуліс Ленін,—сіјө оз сој“.

Кор сорнікуза вежөртас сертіыс вескыд сорні бөрвылас колө сувтөдны јуалан лібө горөдан пас, секі вескыд сорні бөрвылө, вісталыс кывјас **војас**, колан пасыс кынзі пуктысө сөмын тіре, а запјата-јаыс оз ков.

„Kodі локтө?“—јуаліс часөвөј.

„Стој!“—горөдіс сөсөа мөдыс.

52-õd уж. Улын вайõдõм сорникузайассõ асныд вежлалõ сизі, медым висталысслõн кывжасыс лобны вескыд сорни бõрвылас.

Ғесатскõй горзис õшинувсаң: „Настасса, тенõ селсõ-ветõ корисны!“ Учитель шуис: „Кад сетны звõнок урок вылõ!“ Председатель менсым жуалис: „Тен, пиõ, кымын арõс?“ Кодкõ сикт помын зев лок горшõн горõдис: „Сотчам! Сотчам!“ Врач меным шуис: „Те талун*и* нõшта лун кык кымын кужлышт гортад“.

53-õd уж. Тајõ сорникузайассыс висталыссылыс кывжассõ увсаңыс ви́знитõй õти ви́зõн, а вескыд сорнијассõ—кык ви́зõн. Кытчõ колõ пукталõй колан пасјас (кавычкајас, кыточкајас, запјата да тире).

Урок бõрын вожатõй висталис талун рытын лоõ звенолõн чукõртчылõм. Лортјас заводитис ассыс висталõмсõ õчкиа морт талун ми собраније вылõ чукõртчим зев важнõй вопросјас куза. Локтõ татчõ локтõ татчõ горзисны мõдлапõвсаң мијанлы. Еј челад локтõ ужнајтны горõдис Марја õшинулын ворсыс челады. Кымын час жуалис мамысылыс Кола оз-на ков мен школаõ котõртны. Бат те аҕылын колхозад-пõ вайõмаõс выл трактор жуалис Иванлыс ичõтжык пыс. Лыддыс дита ен дышõдчы шуис сек Грешалы мамыс. Вай Сеңа шуис батыс пысылы леччы сесса зорõд вывсыс да гортõ колõ мõдõдчыны. Кагаыд Огрõпена тенад бõрдõ шыасис сорнитыс бабајас динын варовитыс ичмон динõ Марја он-õмõй кыв кызі керка тырнад горзõ.

Кор õти сорнитыслõн сорныыс сразу вежсõ мõд морт сорниõн, секі торја морт быд сорни воҙõ сувтõдсõ тире. Вескыд сорныыс сек кавычкајасõн оз торјõдсы.

Пример—*Кымын час-нин õни?*

— *Буракõ, õкмысõд час.*

54-õd уж. Лыддõй улын вайõдõм сорникузайассõ и быд пунктуація пас серти сетõ објасненије, мыјла најõс пукталõма.

Кык колена.

(шутка)

- Те, піö, помещщікјасöс аззылін?
- Ег, dedö, ег аззыв.
- I станöвöјöс ен аззыв?
- Ег.
- I ураднікöс ен аззыв?
- Ег.
- Мыј-нö сесга, піö, та бөрті те тöдан?
- А те, dedö, том дырјыд комсомолын вöвлін?
- Ег.
- I піонерын ен вöвлы?
- Ег.
- I октабронокын ен вöвлы?
- Ег.
- Мыј-нö сесга те, dedö, та бөрті тöдан?

55-öd уж. Асныд лöсöдöј примерјас, медым вескыд сорны-
ыс сулаліс ташöм кывјас бöрын.

1) ... i горöдіс налы: 2) ... меным шуіс: ... 3) ... сылы
вочавісіс: ... 4) ... багыс щöктіс: ... 5) ... горöдіс керка-
гаыс вöсса öшің пырыс: ... 6) ... колхоз председателлы
щöктіс: ...

§ 8. Емаңім.

Јöз, пемöсјас, быдмöгјас, быд сікас предметјас,
пріродалöн да обществолöн јавленіејас, лоöмтор-
јас шусöны öті кывјөн ематорјасöн.

Сешöм кывјас, кодјас петкöдлöны ематорјасö,
шусöны емаңімјасöн.

Емаңімјас, кодјас петкöдлöны војтырöс да пе-
мöсјасöс, пыр ташöм јуасанаöс: kodі? kodöс? код-
ыс? kodön? кодлаң? кодсаң? kodöз? кодла? код-
кöд? кодтöг? кодлы? кодлыс? кодлөн? Мукöд

емаңимјас дінас сувтөдсөны жуасанјас: мыј? мыјлөн?
мыјөн? мыјыс? мыјлыс? мыјө? мыјлаң? мыјсаң?
мыјөс? мыјла? мыјөд? мыјын? мыјкөд? мыјтөг?
мыјлыс?

56-өд уж. Корсалөј тајө вистыс емаңимјассө да ставсө ув-
саңыс візнитөј. Кушөм жуасөмјас позө сувтөдны торја емаңим-
јас дінө?

Гымалөм.

Кор Ваңа вөлі қола, муніс вөрө шакла. Воіс сіјө вөрө,
наберушка тыр шак вотіс. Мөдөдчө-һін вөлі гортас. друг
пемдіс, зерміс да кутіс гымавы. Ваңа повзіс. Пуксіс
ыжыд пу улө. Вірдыштіс чард да семөм жуғыда, весіг
Ваңалөн гінмыс дојміс. Сіјө куніс гінсө.

Јур вестас мыјкө тріча-трача кыліс да гымыштіс. Сес-
са мыјөнкө кучкіс сылы јурас. Ваңа усі да кујліс зер
дырдытөз.

Кор сіјө садміс, сек вөр пастала пујас вылыс војта-
ліс, сылісны лебачјас і гажаа ворсіс шонді.

Бөлөмкө ыжыд пуыд чегөма да сыыс петө шын.
Ваңа гөгөр тупласісны пуыслөн чашталөм, пазавлөм
жуллөгјас. Сылөн паскөмыс ставнас көтасөма, сібдалө
јај бердас. А јурас кајөма зев ыжыд јөг. Ваңа корсіс
ассыс шапкасө, бостіс шак тыра берушкасө да котөр-
тіс гортас.

57-өд уж. Улын вајөдөм горныкуҗасыс емаңимјассө, кодјас
урчитөны предметјасөс, увсаңыс візнитөј өті візөн, а кодјас
петкөдлөны лөбөмторјас, пріродалыс да обществолыс јавленіе-
јас, візнитөј кык візөн.

Ужалыс јөзөс капіталістјас рабствоыс мездіс Октабр-
скөј революціја. Гражданскөј војна дырјі сөветскөј рес-
публікалы паныд кыпөдчыліс став капіталістическөј мір-
ыс. Сөветскөј Сојузын бырөдөма ужтөмалөм. Капіталіс-
тіческөј странајас тајө крізісыс петны оз вермыны. Клас-
сөвөј враг вөдөтчө быд сікас өружіеөң, медым торкавы
міјан странаын социализм стрөйтөм.

§ 9. Емаңимлөн вежласом ¹⁾

Откалыдын

Падеж ымјас	Падежса јуасанјас	Морттөм	Первој морта	Мөд морта	Кожмөд морта
Нымтан	кодi? мыј?	кыга	кыгабј	кыгаыд	кыгаыс
Керан	кодөс? мыј?	кыга кыгабс	кыгабс	кыгатө	кыгасб
Керанторја	кодөн? мыјөн?	кыгабн	кыганам	кыганад	кыганас
Пыран	кодб? мыјб? кытчб?	кыгаб	кыгаам	кыгаад	кыгаас
Петан	кодыс? мы- јыс? кытыс?	кыгаыс	кыгасым	кыгасыд	кыгасыс
Матыстчан	кодлан? мыјлан?	кыгалаң	кыгабјлан	кыгаыдлан кыгаланыд	кыгаыслан кыгаланыс
Ылыстчан	кодсаң? мыјсаң?	кыгасаң	кыгабјсаң	кыгаыдсаң кыгасаныд	кыгаыссаң кыгасаныс
Воан	кодбз? мы- јбз? кытчбз?	кыгабз	кыгабзым	кыгабзыд	кыгабзыс
Могман	кодла? мыјла?	кыгала	кыгабјла	кыгаыдла	кыгаысла
Вужан	кодтi? мыј- тi? кытi?	кыгатi кыгабд	кыгатым кыгабдым	кыгатыд кыгабдыд	кыгатыс кыгабдыс
Іна	кодын? мы- јын? көнi?	кыгаын	кыгаам	кыгаад	кыгаас
Отвывтан	кодкөд? мыјкөд?	кыгакөд	кыгабјкөд	кыгаыдкөд	кыгаыскөд
Торјөдан	кодтөг? мыјтөг?	кыгатөг	кыгабјтөг	кыгаыдтөг кыгатөгыд	кыгаыстөг кыгатөгыс
Гетан	кодлы? мыјлы?	кыгалы	кыгабјлы	кыгаыдлы	кыгаыслы
Бостан	кодлыс? мыјлыс?	кыгалыс	кыгабјлыс	кыгаыдлыс	кыгаыслыс
Асалан	кодлөн? мыјлөн?	кыгалөн	кыгабјлөн	кыгаыдлөн	кыгаыслөн

¹⁾ Тајд таблицаө вайөдөма справочнык пьддi, а абу наизуст велөдөм былө. Колд велөдны челабс, медым кужисны пөзүйтчыны тајд таблицаһа, мед кужисны төдмавы кывјыв серы падеж, морт, лыд.

Уна лыдым

Падеж ымјас	Падежса јуасанјас	Морттөм	Первој морта	Мөд морта	Кожмөд морта
Нымтан	кодi? мыј?	кыгајас	кыгајасөј	кыгајасыд	кыгајасыс
Керан	кодбс? мы- јдс? мыј?	кыгајас кыгаја- сбс	кыгајасбс	кыгајастб	кыгајассб
Керан- торја	кодбн? мыјбн?	кыгаја- сбн	кыгајаснам	кыгајаснад	кыгајаснас
Пыран	кодб? мыјб? кытб?	кыгајасб	кыгајасам	кыгајасад	кыгајасас
Петан	кодыс? мы- јыс? кытыс?	кыгаја- сыс	кыгајассым	кыгајассыд	кыгајассыс
Матыст- чан	кодлан? мы- јлан?	кыгајас- лан	кыгајасланым	кыгајасланымд кыгајасымдлан	кыгајасыслан кыгајасланымс
Ылыст- чан	кодсаң? мы- јсаң?	кыгајас- сан	кыгајасбөсәң	кыгајасымдсан кыгајассанымд	кыгајасыссаң кыгајассанымс
Воан	кодбз? мы- јбз? кытбз?	кыгаја- сбз	кыгајасбз	кыгајасбзыд	кыгајасбзыс
Могман	кодла? мы- јла?	кыгајас- ла	кыгајасбөјла	кыгајасымдла	кыгајасымсла
Вужан	кодтi? мы- јтi? кытi?	кыгајастi кыгаја- сбд	кыгајастым кыгајасбдым	кыгајастымд кыгајасбдымд	кыгајастымс кыгајасбдымс
Іна	кодын? мы- јын? кбнi?	кыгаја- сын	кыгајасам	кыгајасад	кыгајасас
Отвыв- тан	кодкбд? мы- јкбд?	кыгајас- кбд	кыгајасбөјкбд	кыгајасымдкбд	кыгајасымскбд
Торјбдан	кодтбг? мы- јтбг?	кыгајас- тбг	кыгајасбөјтбг	кыгајасымдтбг кыгајастбгыд	кыгајасымстбг кыгајастбгыс
Сетан	кодлы? мы- јлы?	кыгајас- лы	кыгајасбөјлы	кыгајасымдлы	кыгајасымсмы
Бостан	кодлыс? мы- јлыс?	кыгајас- лыс	кыгајасбөјлыс	кыгајасымдлыс	кыгајасымсмыс
Асалан	кодлбн? мы- јлбн?	кыгајас- лбн	кыгајасбөјлбн	кыгајасымдлбн	кыгајасымслбн

Котыра ӧтка лыдын

Падеж нимјас	Падежса јуасанјас	Первој морта	Мӧд морта	Којмӧд морта
Нымтан	кодi? мыј?	кыганым	кыганыд	кыганыс
Керан	кодӧс? мыј?	кыганымӧс	кыганыдтӧ	кыганысӧ
Керанторја	кодӧн? мыјӧн?	кыгананым	кыгаваныд	кыгананыс
Пыран	кодӧ? мыјӧ? кытчӧ?	кыгааным	кыгааныд	кыгааныс
Петан	кодыс? мы- јыс? кытыс?	кыгасыным	кыгасыныд	кыгасыныс
Матыстчан	кодлан? мыјлан?	кыганымлан кыгалаңным	кыганыдлан кыгалаңныд	кыганыслан кыгалаңныс
Ылыстчан	кодсан? мыјсан?	кыганымсаң кыгасаңным	кыганыдсаң кыгасаңныд	кыганымссаң кыгасаңныс
Воан	кодӧз? мы- јӧз? кытчӧз?	кыгаӧзным	кыгаӧзныд	кыгаӧзныс
Могман	кодла? мыјла?	кыганымла	кыганыдла	кыганысла
Вужан	кодti? мы- ti? кыti?	кыгатіным кыгаӧдным	кыгатіныд кыгаӧдныд	кыгатіныс кыгаӧдныс
Іна	кодын? мы- јын? кӧні?	кыгааным	кыгааныд	кыгааныс
Ӧтвыттан	кодкӧд? мыјкӧд?	кыганымкӧд	кыганыдкӧд	кыганыскӧд
Торјӧдан	кодтӧг? мыјтӧг?	кыганымтӧг кыгатӧгным	кыганыдтӧг кыгатӧгныд	кыганыстӧг кыгатӧгныс
Сетан	кодлы? мыјлы?	кыганымлы	кыганыдлы	кыганыслы
Бостан	кодлыс? мыјлыс?	кыганымлыс	кыганыдлыс	кыганыслыс
Асалан	кодлӧн? мыјлӧн?	кыганымлӧн	кыганыдлӧн	кыганыслӧн

Котыра уна лыдын

Падеж ымјас	Падежса јуасанјас	Первој морта	Мөд морта	Којмөд морта
Нымтан	кодi? мыј?	кнѣгајасным	кнѣгајасныд	кнѣгајасныс
Керан	кодѡе? мыј?	кнѣгајаснымѡс	кнѣгајасныдѡ	кнѣгајаснысѡ
Керанторја	кодѡн? мыјѡн?	кнѣгајаснымѡн кнѣгајаснаным	кнѣгајасныдѡн кнѣгајаснаныд	кнѣгајаснысѡн кнѣгајаснаныс
Пыран	кодѡ? мыјѡ? кытѡ?	кнѣгајасаным	кнѣгајасаныд	кнѣгајасаныс
Петан	кодые? мы- јые? кытыс?	кнѣгајассыным	кнѣгајассыныд	кнѣгајассыныс
Матыстчан	кодлаң? мыјлаң?	кнѣгајаснымлаң кнѣгајаслаңным	кнѣгајасныдлаң кнѣгајаслаңныд	кнѣгајасныслаң кнѣгајаслаңныс
Ылыстчан	кодсаң? мыјсаң?	кнѣгајаснымсаң кнѣгајассаңным	кнѣгајасныдсаң кнѣгајассаңныд	кнѣгајасныссаң кнѣгајассаңныс
Воан	кодѡз? мы- јѡз? кытѡз?	кнѣгајасѡзным	кнѣгајасѡзныд	кнѣгајасѡзныс
Могман	кодла? мыјла?	кнѣгајаснымла	кнѣгајасныдла	кнѣгајаснысла
Вужан	кодті? мыј- ті? кыті?	кнѣгајастіным кнѣгајасѡдным	кнѣгајастіныд кнѣгајасѡдныд	кнѣгајастіныс кнѣгајасѡдныс
Іна	кодын? мы- јын? кѡні?	кнѣгајасаным	кнѣгајасаныд	кнѣгајасаныс
Отувтан	кодкѡд? мыјкѡд?	кнѣгајаснымкѡд кнѣгајаскѡдным	кнѣгајасныдкѡд кнѣгајаскѡдныд	кнѣгајасныскѡд кнѣгајаскѡдныс
Торјѡдан	кодтѡг? мыјтѡг?	кнѣгајаснымтѡг кнѣгајастѡгным	кнѣгајасныдтѡг кнѣгајастѡгныд	кнѣгајасныстѡг кнѣгајастѡгныс
Сетан	кодлы? мыјлы?	кнѣгајаснымлы	кнѣгајасныдлы	кнѣгајасвыслы
Бостан	кодлыс? мыјлыс?	кнѣгајаснымлыс	кнѣгајасныдлыс	кнѣгајасныслыс
Асалан	кодлѡн? мыјлѡн?	кнѣгајаснымлѡн	кнѣгајасныдлѡн	кнѣгајасныслѡн

Еманімјас вежласоны (јывсікасссоны) падежјас серті, лыд серті і морт серті.

Падежјас серті вежласомын еманімјас кутоны **дасквајт падежнөј форма**. Морт серті вежласомын еманімјас овлоны **морттөмөн, первој мортаөн, мөд мортаөн і којмөд мортаөн**. Лыд серті еманімјас овлоны **өткалыдаөн да уналыдаөн**. Öткалыда да уналыда **вылө торјалөм кынчі, еманімјас кутоны котыра лыд, kodi сіз-жө торјалө өткалыда вылө да уналыда вылө**.

58-өд уж. Корсалөј улын **вајөдөм сорнікузасыс** став емајассө і увсаньс **візнитөј**. Сесса воғынжык **вајөдөм** ема вежласан табыца **отсөгөн төдмалөј**, кушөм емајас кушөм **падежын**, лыдын, да мортын **сулалөны**.

Лыско.

Таңа локтө **вөлі школаыс**. Гортас локтігөн **азгіс ічөлік кычанөс**. Сіјө **коңөр топөдчөма** **стенлаң чужөмөн і нораа омлалө**. Таңа **малыштіс кычанөс журөдыс**, а **кычаньд меліа пондіс ніксыны да Таңалыс кісө нувны**. Жаллоі **Таңалы кычаньд**. Бостіс **Таңа кычанөс кіас і вајөдіс гортас**. Гортас **Таңа пач дінас пелөсө вөчіс кычанлы кујланін і німтіс сіјөс Лыскоөн**.

Таңа **пондіс пыр төждысны аслас быдтас жылыс**: **сетлывліс кычанлы јөв і наң**. Лыско **пондіс зев өdjө быдыны і регыдөн пөрі зев шаң понјө**.

59-өд уж. Улын **вајөдөм сорнікузасыс** **корсалөј еманімјассө і төдмалөј** **вылын вајөдөм ема вежласан табыца отсөгөн кушөм падежын, лыдын, мортын најө сулалөны**. Гортаныд **відлөј асньд вежлавны тајө емајассө падеж серті, лыд серті**.

Шонді **петіс кымөрыс**. Иван **гортсаң карөз ветліс кык лун**. Міјан **колхозыс „Знамја“ колхозө нөбісны кык вөв**. Міјан **батөлы сетөмаөс почотнөј грамота**. **Машинајасөн ужавны кокні**. Кулакјас **озырмывлісны ужалыс јөзөс експлоатірујтөмыс**.

60-өд уж. Төдмалөј **кушөм лыдын, падежын да мортын сулалөны тајө сорнікузасас төдчөдөм кывјасыс**.

Машинажаснымӧс колӧ ремонтіруйтны кӧча кешлӧ. Иванжас отсӧгтӧгьд миан ескӧ дыр-на ез ешты. Ӗшін-ныдтӧ пӧдлалӧй. Јӧрсӧ востӧмаӧс да градјаснымӧс талалӧны мӧсјас. Иван ветліс Сыктывкарсаң Москваӧз. Тенсыд пӧтӧ быдсӧн радејтӧны. Анналыс мамсӧ премірујтӧмаӧс вурсан машинаӧн.

61-ӧд уж. Тајӧ ічӧтык вӧстсӧ гӧжӧй тетраданьд. Тӧдчӧдӧм еманіјасыслыс тӧдмалӧ, кушӧм падежын, лыдын і мортын најӧ сулалӧны.

Сесса вӧстсӧ вӧчӧ сіңі, медым став еманімыс сені лоі ӧтка лыдын.

Ружјӧјаснымӧс, сумкајаснымӧс, трегубечјаснымӧс лешчӧдім пыжјас дінӧ. Пелысјасным кучкысісны ва вылӧ, і ми мӧдӧдчим. Нӧжјӧнікӧн шлывгӧны пыжјасным лыа-јас да кыркӧшјас пӧлӧн. Жыж позјас тыдалӧны кыр-кӧш бокын. Лыајас сајын вӧж ӧтӧн волсовтчӧмны вӧзјас.

§ 10. Мукӧд сорныыс пырӧм еманіјасӧс гӧжанног.

Роч кывјыс вылӧн пырӧм еманіјас шусӧны да гӧжсӧны стӧч сің, кыңі і роч кывјын.

Прімер: *собраніе, заседаніе, совещаніе, организација, стахановец, комсомолец, совхоз, колхоз, аэроплан, Хар'ков, Франціја, флаг.*

Но важысаң пырӧм роч кывјас шусӧны і гӧжсӧны, кыңі најӧ кылӧны.

Прімер: *мельница, больница, кузница, пӧнар, сахар, кӧлеса, карасін, пельшар, картупель.*

62-ӧд уж. Лыддӧй тајӧ сорныкузјассӧ. Торјӧдӧй сес јӧз сорныыс вылӧн пырӧм кывјассӧ і помнитӧй, кыңі најӧ гӧжсӧны.

Талун „Выл Озол“ колхозын муніс собраніе. Колхозын јуралыс Лыткін јорт сорнытіс вӧз вылын ужалан орудіе-јас ремонтірујтӧм јылыс да кушӧмсурӧ событіејас јылыс. Колхоз правленіе тыр пукалісны колхознікјас да лучкі

кывзісны сылыс кывјассö. Председатель төдчöдіс собраніјелы:

— Оні став Сојуз паста зев төдчана событіеон паскалі стахановскöј двіженіје. Выл Конституціалыс проектсö лежом бöрын тајö двіженіеыс бостіс нöшта-на вылыс уровень.

Сіз-жö собраніје вылын муніс сорні Комі областлы јубілеј кежлö лöсöдчöм јылыс, кызі весіг том поколеніје, піонерјас, лöсöдöны уна пöлöс ізделіејас, подаркіјас јубілеј кежлö.

63-öд уж. Төдчöдöм кывјасас јуалан пасјасöн пасјöмінјасö пукталöј гіжтöм шыпасјас.

Унжык са(?)ар вöчан сов(?)озјасыс міјан СССР-ын лунвылынöс. Мунö заседань(???) кол(?)оз правлень(???)-ын. Електріческöј (?)öнар орöдö пемыдсö. А(?)роплан лебзö кар вывті. Ніколај Второј (?)арöс лыжлöма 1918-öд воын. Сельс(?)вет вылын шпорöдчö гöрд (?)лаг. Гырыс событь(???)јас пансісны Іспаніјаын.

Вojтырлөн нім, віч, овјасыс шусöны і гіжсöны, кызі роч кывјын.

Прімер: *Максім Гор'кіј, Іл'іч, Аімітріј*, а абу Горкöј, Ілліч, Мітреј.

64-öд уж. Гіжöј тајö сорнікузјассö і төдвыланыд бостö, кызі гіжсöны вojтырлөн нім, віч, овјас.

Александр Сергејевіч Пушкінöс віісны 1837-öд воö дуел вылын. Пушкінöс віöм вылö геніалнöј поет Міхаіл Јурјевіч Лермонтов гіжіс царлы паныд протеста кывбур. Вojвыв полус востіс Норвегіјаса поларнöј ісследовател Роалд Амундсен. „Челускінлыс“ експедиціјасö спасітісны Сöвет Сојузса геројјас: Каманін, Молоков, Водопјанов, доронін, Леваневскіј, Лапідевскіј, Слєпнев. Геројјасöс сöлöмсаныс чолöмалісны міјан вождјас: Іосіф Віссаріоновіч Сталін, Вјачеслав Міхајлович Молотов да Міхаіл Івановіч Калінін.

65-öđ уж. Гіжалөй ассыныд ным, ов, фамиліяныдтө, сесса чојјасыдлыс, вокјасыдлыс, ајјасыдлыс, мамјасыдлыс да петкөд-лөй велөдысныдлы.

66-öđ уж: Гіжалөй тајө сорнікузаяссыс кар нимјас, сесса ју нимјас, сесса сікт нимјас, море нимјас, остров нимјас. Гіжалөй быд шыпас лучкі, кызі гіжөма сорнікузаясас.

Стахановскөј двіженіје первојсө чужі донбассын. Каспійскөј море озыр черіөн. Волга јуө усөны кык ыжыд пріток: Кама да Ока. Војвыв двіна усө Белөј мореө. Архангелск сулалө Војвыв двіна вомын. Ленинград су-лалө Нева ју вылын, Фінскөј залів дорын. Москваын ем зев уна фабрік да завод. Сталінск — выл промышленнөј кар. Одесса кар сулалө Чорнөј море дорын. Кіјев сулалө днєпр ју вылын. Лөкчім ју бокрын со кушөм сіктјас: Позтыкерөс, Мордін, Лопыдін і с. в. Јемва ју зев візув. Њобдін пырө Шојнаты рајонө. Сіціліја ді Средіземнөј морєын. Ленинлөн мавзолеј сулалө Краснөј площад вылын. Њеңін чужліс Улјановск карын.

67-öđ уж. Тајө сорнікузаяссыс корсалөј роч кывјыс бостөм еманімјассө да гіжалөй тетраданыд. Јуалан пасјас пыдфыс пук-талөј колана шыпасјас.

Іспаніјаын мунөны гырыс событ(???). Поларнөј экспе-дїц(???) петіс Ар(?)ангелсксаң. Сїјө вөчіс пүтешеств(???) Фрэнц Іосіф діөз. „АНТ—25“ самолетлөн героіческөј лебзөм петкөдліс, мыј сөветскөј самолетјас — врагјаслы воча вермытөм өруд(???). Педтехнікумса велөдчыс Луцкіј јорт іспытаң(???) сдајтіс став предмет куза отлічно вылө.

Роч сорніыс пырөм кывјас: јујаслөн, морєјаслөн, гөрајаслөн, торја странајаслөн, государствојаслөн, колхозјаслөн, совхозјаслөн, фабрік-заводјаслөн ним-јасыс, а сіз-жө војтырлөн нимјас, вічјас, овјас пыр лыддыссөны і гіжсөны, кызі і роч кывјас — налыс кыланногсө і течасногсө іскажајттөг.

68-öđ уж. Улын ваяөдөм сорнікузаясын рочыс пырөм кыв-јассө да сорнікузаяссьө лыдфөј і помнітөј, кызі колө најөс гіжны.

1. Міхаіл Івановіч	12. Іосіф Віссаріоновіч
Сталін
2. Хар'ков	13. В'ячеслав Міхаїловіч
Молотов
3. Франція	14. Лазар' Моісеєвіч
Кагановіч
4. Аероплан	15. Клімент Јефремовіч
Ворошілов
5. Франц Іосіф діяс	16. Грігоріј Константиновіч
Орджонікідзе
6. Стахановка Авдоґја
Геменовна	17. Станіслав Вікенґевіч
Косіор
7. Колхоз „Серп і мо-
лот“	18. Анастас Івановіч
Мікојан
8. Колхоз „Красныј па-
хар“	19. Влас Яковлєвіч Чубар'
9. Болшевістскöј партіја	
10. Мітрофан Алексан-
дровіч Харапов	
11. Школаын велöдам
фізіка, хіміја, есте-
ствоведєніје.	

§ 11. Сложнöј еманімјас гіжанног.

Мукöд еманімјасыс артмöмаöс кык еманімыс жіт-
чöмөн. Ташöм еманімыс шусö **сложнöјөн** і гіжсö
öтлаын (*пелöок*).

Сешöм еманімјас, кодјас öтлаö жітчöмөн сетöны
чік выл вежöртаса еманім, пыр гіжсöны öтлаын (*пел-
пом, бінуур, балабöж, јурбöр*).

Сің-жö гіжсöны öтлаын пемöсјаслөн да быдмөг-
јаслөн німјасыс, кор најö артмöны кык кыв отсöгөн
(*урбöж, кашасін, уркај, пышкај*).

69-öд уж. Гіжöј тајö сорнікузассö і тöдвыланыд бостöј, мы-
ла тöдчöдöм еманімјассö гіжöма öтлаын? Кушöм кывјасыс најö
артмöмаöс?

Міјан віјјас вылын быдмöны ташöм турунјас; **шырлі-
бов, кашасін, шыраңкыш, јустурун, урбöж, лапкор**.

сітурун, шомкор да мукөджас. Талун мијан колхозын кө-
ңісны зөр да бобөһаң. Малазі лебалө зоріңјас вывті. Мам
сөрсис вајіс челады мырпом, колаоз да чөдлач. Мијан
батө төрыт вајіс кык жыдач да өті сувчөж. Воіс Іван-
лөн батыс вөрыс да гөһөч пыдді сылы вајіс мырпом.
Пышкај сылө өшін улын. Ме вајі көрзіна тыр уршак да
јагерс.

Гіжеөны пыр өтлаын сещөм еманімјас, кодјас
матысмөны лун да ін кывјаскөд і өтлаасөмнас се-
төны қік выл вежөртаса еманім.

Прімерјас: 1. *Гуслун, бурлун, мічлун,
гажлун.*

2. *Велөдчанін, кыга лезанін, ворсанін.*

Гіжеөны пыр өтлаын сещөм еманімјас, кодјас
матысмөны пу да пі кывјаскөд.

Прімерјас: 1. *Кызпу, піпу, суспу, козпу,
һывпу.*

2. *Ошпі, көчпі, қычанпі, жоқышпі.*

70-өд уж. Корсалөј тајө сорнікуҗассыс сложнөј еманімјас
і төдмалөј, кушөм кывјасыс најө артмөмаөс. Помһтөј, мыј та-
шөм еманімјасыс пыр гіжеөны өтлаын.

Тана вөлі локтө школаыс гортас і шор дорыс азқіс
кычанпіөс. Тајө керкаыслөн некушөм мічлун абу. Скө-
тыдлөн бурлуныс да зөһвіңалуныс бура дөзөрітөмын.
Степанлы сурі сөмын кык келчіпі да өті жоқышпі. дөрөм
дөралөн јонлуныс тыдовтчө дөрөмсө новлігөн. Уғанінө
вөралысјас воісны сап пемыдөн. Суспу уна быдмө Пе-
чера вылын, Уралскөј гөрајас дінын. Јортјасным мијанөс
суісны шојччанінө. Мијан вөрјасын бьдмөны коз-
пу, піпу, һывпу, ловпу, тусапу да мукөджас. Ошсө вііс-
ны, а ошпіјансө вајөдісны ловјөн. Сусжыка віңөд кулак
бөрсә: кулакыдлөн најанлуныд да локлуныд тырмымөн.

Гіжсёны пыр ۆтлаын сещۆм еманімјас, кодјас матысмۆны **ув, выв, дор, дін** кывјаскөд і ۆтлаасөм-нас сетۆны зік выл вежөртаса еманімјас.

Прімерјас: 1. *Јурув, ۆшінув, подув, горув, Кырув.*

2. *Керкавыв, ывлавыв, берөгвыв, асыввыв.*

3. *Вадор, берөгдор, Гаждор, Тыдор, Межадор.*

4. *Јемдін, Висдін, Кулөмдін, Помөсдін.*

71-өд уж. Корсалөј тајө сорнікузјассыс сложнөј еманімјас і кушөм кывјасыс најө артмөмаөс. Помнітөј, мыј ташөм еманімјасыс гіжсёны пыр ۆтлаын.

Міјан ۆшінсаң тыдалө берөгвыв і мөдлапөлыс зон-нас. Вала ісковтіс чој горув і патурліксіс лымјө. Каждаловлөн гортис Кырулын, менам — Чукаыбын, а Ізјуровлөн — Сојтыын. Култура парк Берөгвыв улычаын. Кулөмдін, Помөсдін, Јемдін — ғырыс сіктјас. Тасаң зев бура тыдалө міјан ۆшінув і керкавыв. Важ јөз візјаслыс ыждасө муртавлөмаөс мортулөн. Јурув туруннад мөскыд оз төвјы. Тујвыв сөдасөма, регыд прамөј тулыс воас. Ывлавыв шондіөн ымралө. Ыркнітіс ыркыд төвру, гөрдөдіс кыаөн асыввыв. Војвыв крајө щөщ пырөны Поларнөј мореса діјас. Лөзөдө рытиввыв зеран кымөрјасөн. Абјачој, Вылгорт, Јемдін, Кулөмдін, Мылдін — рајоннөј центрјас.

Гіжсёны пыр ۆтлаын сещۆм еманімјас, кодјас ۆтлаасөны **ју, ва да кар** кывјаскөд і ۆтлаасөмнас сетۆны зік выл вежөртаса кыв.

Прімерјас: 1. *Јемва, Ежва, Сысва, Усва, Ізва, Мылва.*

2. *Лөмју, Сөпју, Гөдју, Лопју.*

3. *Сыктывкар, Ізкар, Кудымкар.*

Сің-жө гіжсёны пыр ۆтлаын сещۆм еманімјас, кодјас ۆтлаасөны **тор і пом** кывјаскөд і ۆтлаасөмнас сетۆны зік выл вежөртас, лібө еманімыслы сетۆны ічөтмөдан вежөртас.

Прімер: *Нывтор чужөма. Јөвторсө сет кагаыслы!*

72-öd уж. Корсөј тајо сорныкузаясыс сложнөј еманімјас і тōдмалөј кущом кывјасыс најо артмōмаōс.

Колхозлы буртор кулакыд оз думайт. Ізва ју усө Печераō. Празник кeжлө нōбышти базарыс нөктор да выјтор. Комі-пермјакјаслөн областнөј центрыс Кудымкар. Бөрја војасө Сыктивкар зікөз вылмōдіс ассыс чужомбансө. Ірва да Јолва зев јона матысмōны мōда-мōд дінас. Сыктивкарсан Візабөжөз мунім нол часөн. Лөмју, Сөпју, Сөдју, Лопју крута зером бōрын өдјө ојдōны. Усва і Мылва усōны Печераō. Іван карыс вәјіс уна вылтор. Тащомтор ме первојыс-на кыла. Собрәніје вылын унатор јылыс і сорнітісны. Пітор алі нывтор чужома Степан гөтырыслөн? Батө пелпөм вылас посвозө пыртіс керпом. Ме тенсыд корі зөң карандаш, а те сетін карандашпом. Тащом лок сорніјасөн і керкапомө ен лок.

73-öd уж. Лөсөдалөј асныд сорныкузаяс, медем сорныкузая пышқас пырісны улын вәјөдөм тащом сложнөј еманімјас.

Чалчун. Воэчун. Көчвөн турун. Колаоз. Сінва. Кодсурө. Мыјсурө. Тујвыв. Ывлавыв. Бөрлезыс. Ајмам. Скөтвізыс. Уллөв. Вылун. Ужаланін. Рөдвуж. Коткозүв.

Мукөддырјыс өті вежөртасыс сетсө орччөн сулалыс кык еманімөн. Тајөјас лөоны сложнөј еманімјасөн-жө, но гіжсōны дефіс (-) пыр.

Дефіс пыр гіжсōны сещөм сікас сложнөј еманімјас, кор вежөртассө јонмōдөм-вынсөдөм могыс өті еманімыс повтөрајтчө кыкыс, лібө вежөртасыс сетсө ланыда еманімјасөн.

Прімер: 1. *Лун-лун ужалан. Кер-кер воча вәјөдіс.*

2. *Лун-вој сөјөны, а оз ужавны. Чоја-вока ужалөны. Аја-піа лөктөны.*

74-öd уж. Гіжөј тајо сорныкузаяссө і вісталөј, мыј вөсна төдчөдөм еманімајассө гіжөма дефіс пыр.

Кыкнаныс іна-піа сетісны селсөветө шыөдчөм. Бата-піа кәјөны лесозаготовка вылө. Гөжөм-арсө гортын ужав-

лісны, а төвнас да тулысјаснас Богослов заводуын ветлісны. **Чој-чој** воча сулалёны, а шёрас выль пос. **Жож-пётёлөксё** пожём плакајасыс вөчёма. **Іна-піа** ветлісны щак вотны. **Тыа-јуа** костас колхозлөн медбур візјасыс. Љок олёмнад важён мен **керка-карта** ез көласлыв. **Пызана-улөса** костас жектё сувтёдам. **Сват-снатта**, волө гөстётнытө. **Мама-ныла** леччісны ју дорё пожјасны. **Рыт-рыт** пукалам **чоја-вока** да урокјас велөдам. Сіјө зев дыр ужавлөма **фабрик-заводјасын**.

§ 12. Нимтан.

Горнікузанын сещём кывјас, кодјас петкөдлөны, кущёмөс овлөны предметјасыс, лоём торјасыс, природалөн да обществоволөн јавленіејасыс, шусёны **нимтанаён**.

Прімер: *гөрд знамја, ыжыд Октябрскөј революціја, төвса ывлавыв.*

75-өд уж. Улын вайөдөм еманімјас сертіыс вісталөј і гіжөј, кущёмөс најө овлөны сіјө матеріалыс серті, мыјыс најөс вөчёма.

Шөлкөвөј (*кущём?*) дөрөм. Стекланнөј (*кущём?*) стөкан. Стальнөј (*кущём?*) вөв. Хрустальнөј (*кущём?*) дозмук. Драпөвөј (*кущём?*) палто. Плісөвөј (*кущём?*) дөрөм.

76-өд уж. Вылын вайөдөм уж ногнас асныд гіжалөј тајө предметјасыслы нимтанјассө рөм серті.

Ташөм ногөн: *Сакар језқыд.*

Шом	Сов	Мырпом
Лым	Са	Бумага
Чөд	Флаг	Шонді
Турун	Оз	Төлыс
Пув	Туріпув	Козув

77-өд уж. Улын вайөдөм еманімјасыслы корсалөј ладмана нимтанјас (матеріал серті, форма серті, көр серті).

(м а т е р і а л с е р т і,	(ф о р м а с е р т і,	(к ö р с е р т і,
Тасті	Тасті	Переч
Пи́нжак	Пызан	Сов
Портфел	Кірпи́ч	Сакар
Пызан	Огурцы	Ырöш
Улöс	Колк	Булкі
дöрöм	Часі	Ма

78-öd уж. Кы́зі петкөдлöма перво́йжа ви́зас, асныд корсалöй паныд вежöртаса нiмтанјас.

Тащöм ногөн: *бур морт* — *лок морт*.

Бур морт.	Тöвса вој.	Јос шыла.
Со́кыд груз.	Сöд дöрöм	Лапкыд керка
Выл дом	Улыс судта.	Ылыс му.
Кыз дöра	Асја кыа.	Гожса рыт
Шоныд лун	Сöстöм ва	Рытја велöдчöм

Горніку́за пыщкöсын нiмтаныд унжыкыссö пыр јітсö емані́јас дiнö.

Прі́мер: *лöз дöрöм, гöрд фла́г*.

79-öd уж. Лыддöй тајö сорніку́заяссö і тöдмалöй, кущöм нiмтан кущöм кывкөд јітчö.

Батö вајöма ра́нітчöм уткаöс. Öтчид вартöм су мөд-пöв оз вартлыны. Чужтöм көјдысөн оз көзлыны. „Ыжыд вын“ колхозын наң ідралöм ештöма-нын. Колхознöй му-јас вылын чумаліјас содöны. Вылвајöм машина відлыны мунісны. Гөрд кумачөн гажөдчö Мај первој лун. Жежыд ош олö Вој морейн. Краснöй арміја жугөдіс белогвардејскöй своралыс быд ускөдчылöм. Красітöм жоҗтö кокні мыскавны. Лечыд черјасөн, выл пілајасөн пöрөд-чысјас петісны вöрö. Таво мјан карын стрöітісны камен-нöй школа.

Кор сорніку́за пыщкын нiмтаныс сулалö емані́м во́звылас, кодкөд сіјö јітчö, секі сіјö ассыс вежла-

сан кывјывсö ʒикöʒ воштö, сы вöсна сijö падеж сертi
 нi лыд сертi нi морт сертi оз вежлас, а пыр кутас
 сулавны нiмтан падеж формаын моз.

Пример: лöз дöрöмјас, лöз дöрöмс (абу
 лöзјас дöрöмјас, лöзöс дöрöмс).

Падеж нiмјас	Морттöм форма	Первој морта	Мöд морта	Кojмöд морта
-----------------	------------------	-----------------	-----------	--------------

Отка лыдын

Нiмтан	Лöз дöрöм	лöз дöрöмöј	лöз дöрöмыд	лöз дöрöмыс
Керан	лöз дöрöм лöз дöрöмс		лöз дöрöмтö	лöз дöрöмсö
Керанторја	лöз дöрöмөн		лöз дöрöмнад	лöз дöрöмнас
Пыран	лöз дöрöмö		лöз дöрöмад	лöз дöрöмас
Петан	лöз дöрöмыс		лöз дöрöмыд	лöз дöрöмыс
Матыстчан	лöз дöрöмлаң		лöз дöрöмыдлаң	лöз дöрöмыслаң
Ылыстчан	лöз дöрöмсаң		лöз дöрöмыдсаң	лöз дöрöмыссаң
Воан	лöз дöрöмöʒ		лöз дöрöмöʒыд	лöз дöрöмöʒыс
Могман	лöз дöрöмла		лöз дöрöмыдла	лöз дöрöмысла
Вужан	лöз дöрöмтi лöз дöрöмöд		лöз дöрöмтыд лöз дöрöмöдыд	лöз дöрöмтыс лöз дöрöмöдыс
Іна	лöз дöрöмын		лöз дöрöмад	лöз дöрöмас
Отыввтан	лöз дöрöмкöд		лöз дöрöмыдкöд	лöз дöрöмыскöд
Торјöдан	лöз дöрöмтöг		лöз дöрöмыдтöг лöз дöрöмтöгыд	лöз дöрöмтöгыс лöз дöрöмыстöг
Сетан	лöз дöрöмлы		лöз дöрöмыдлы	лöз дöрöмыслы
Бостан	лöз дöрöмлыс		лöз дöрöмыс	лöз дöрöмыс
Асалан	лöз дöрöмлөн		лöз дöрöмыдлөн	лöз дöрöмыслөн

Примечаније: Лöз дöрöм падежјас сертi, морт сертi
 далыд сертi вежлалöм петкöдлö, мыј лöз нiмтаныс еманiм
 возвылын сулалiгөн кывјывсö воштö i некущöма сijö оз

вежлас. Таҕи-жӧ лооны вежластӧмӧс ташӧм сикас став му-
иӧд ӧмтанјасыс. Уна лыдын вежласӧм таблицасӧ ми ог ва-
јӧдӧ сы вӧсна, мыј ӧмтаныс сени сӑ-жӧ колӧ пыр вежлас-
тӧмӧн.

§ 12. Кывјыв формаӧн петкӧдчыс ӧмтанјас.

Падеж сертӑ, лыд сертӑ да морт сертӑ кывјыв вош-
тӧм ӧмтанјас кынҕи, сорникуҕајасын овлоны и кыв-
јыв форма кутыс ӧмтанјас, ташӧм кывјывјас бос-
тӧмӧн: *ов, оват, жык, ӧс, а, ӑик, ӧник.*

Пример: *Лӧзоват рӧма дӧрӧм. дӧрӧмыс сы-
лӧн лӧзжык. Керкајасыс лоӧмаӧс лӧзӧс. Лӧза-
гӧрда сера дӧрӧм новлӧ. Лӧзиӧик краска. Ӑӧлӧик
мегӧ.*

Кӧт тајӧ сикас ӧмтанјасыслӧн ем кывјыв форма,
но најӧ сӑ-жӧ оз вежласны ӧи падеж сертӑ, ӧи лыд
сертӑ, ӧи морт сертӑ, кӧт мед најӧ сулалӧны еманӧм
воҕын, кӧт бӧрвылас.

ов	оват	жык	ӧс	а	ӑик	ӧник
Рудов	рудоват	ыжыджык	ыжыдӧс	лӧза-гӧрда	посниӑик	нерӧник
Лӧзов	лӧзоват	векӧижык	жужыдӧс	ӑенгаа морт	вӧсниӑик	жужыдӧник
Јежгов	јежыдоват	поснижык	поснидӧс	јӧза керка	векӧиӑик	золанӧик
Сӧдов	сӧдоват	ӑӧдтжык	пакыдӧс	шпалера стен	женӑик	лӧзинӧик
Вӧжов	вӧжоват	мелӧижык	ӑӧдтӧс	сӑеклӧарама		сӧдинӧик
Келгов	келыдоват	лӧзжык	јежыдӧс	мосткиа улица		куҕиӧик
			келыдӧс			косӧник

80-ӧд уж. Улын вајӧдӧм еманӧмјас дӧнса ӧмтан помјасас
содталӧј ладмана кывјывјас (ов, оват, жык, ӧс, ӑик, ӧник).

1. Колхоз ыжыд... 2. Посн... черіјас. 3. Ічө... четінка. 4. Јон... міјан ынјасным. 5. Стенсө мавт лөз... красканас. 6. Векні... лантаон тыдалө бшинсан јувыв. 7. Тајө краскаиыс лөз, а тајө лөз... 8. Ме те дорыс јон... 9. Тенад пінжакыд ыл, а менам ыл... 10. Пөчөлөн вөлөма ічө... мегө.

§ 13. Сложнөј нїмтанјас гїжанног.

Кор сорнікуза пыцца еманїмлөн рөмыс петкөдлыссө оз өтї нїмтанөн, а кыквевса нїмтанөн, секи кыкнан нїмтаныс гїжсөны өтлаын, кызі өтї кыв.

Прїмер: *Gödgörd dörm; келыдгөрд сітеч; рудоввіж матеріје; пемыдгөрд сатін.*

Сїз-жө өтлаын гїжсөны кыквевса кылыс артмөм мукөд сікас нїмтанјас, кодјас урчітөны емајаслыс рөм.

Прїмер: *турунвіж, колквіж, сімебд.*

81-өд уж. Лыдфөј да гїжөј тајө сорнікузајассө, корсалөј сложнөј нїмтанјас. Мыла најөс гїжөма өтлаын, кызі өтї кывјасөс.

Ју пөлөн ылөз тыдалөны чаввіж лыа берөгјас. Келыдлөз рөмөн дөввічө јенеж. Келыдвіж рөмөн чусалө асыввыв. Алөјгөрд краскаиөн өзјіс рытја кыа. Карта ылө келыдвіж рөмөн пасјөны увтасінјас, пемыдвіж рөмөн — гөрајас, лөз рөмөн — морејас і келыдлөзөн — морејаслыс лапкыдінјас. Пемыдлөз кымөрјасөн матыстчө зер. Пемыдруд төвса рыт пуксө сікт ылө. Југыдвіж рөма ковта вурїсны Насталы.

82-өд уж. Асныд лөсөдалөј сешөм сорнікузајас, көні мед вөліны кыквевса нїмтанјас.

Кор сорнікузаын вежөртас ынсө јонмөдөм мөгыс нїмтаныс повтарајтчө лїбө нїмтан вежөртасыс неопределоннөја сетөма паныд вежөртаса кык нїмтанөн, сешөм нїмтанјасыс гїжсөны дефїс пыр.

Прїмер: *Мїча-мїча поводда пуксіс. Ыжыд-ыжыд керка лептісны. Вылыс-ыл керјас вооны запанө. Лөза-гөрдә карандаш. Јежыда-гөрдә дөрөм.*

83-öd уж. Гіжөј тајө сорнікузассө. Лучкі гіжөј төдчөдөм Һимтанжассө, коджасөс колө гіжны өтлаын, коджасөс дефис пыр.

Југыд віж рөмөн пемыдыс јансөдчө асыввыв. **Выл гөрд** флаг шпорөдчө селсовет вылын. **Міча міча** ныв да быдөнөс бөрдөдө (нөдкыв). **Турун віж** рөма краскаөн мічөдісны школа өрпада. **Лөз лөз** кымөр локтө рытив-вывсаң. **Пемыд гөрд** рөма краскаөн ворсө вылөн мічөдөм школа вевт. **Сім сөд** кымөр моз локтөны мөвпјас Пекла вежөрө, шөгсө сіјө — оз төд, ловјаө-һін сылөн верөсыс. **Бурыс бур** төварјас вајісны лавкаө. **Вылыс выл** јөзјас локтөны собраніје вылө. **Јоныс јон** томјөз локтісны сплав вылө ужавны. **Келыд лөз** краскаөн мічөдөма учрежденијелыс стөнсө. **Лөза гөрда** серөн кыөма тајө дөрасө. **Јежыда гөрда** сервылө содтөма **келыд лөз** рөм.

Һимтанлыс качествосө да својствосө јонмөдөм могыс һимтан кыв возвылын сорнікуза пыщкөсын зев частө паныдаслөны тащөм кывјас: **med, medca, зев, вел, доза, јона**. Најө пыр зев топыда јітчөм-ны һимтанјас дінө.

Прімер: *Medca ыжыд, зев гөрд, вел ыжыд, доза ыжыд, јона паскыд.*

Med кыв став һимтанјасыскөд гіжсө пыр өтлаын. **A medca, зев, вел, доза, јона** гіжсөны пыр торјөн.

Прімер: *Medјон, medcyс, medзбој.*

84-öd уж. Гіжө улын вајөдөм сорнікузассө. Лучкі-ө гіжөма төдчөдөм кывјассө?

Јаруков Іван мјан классын **medбур** велөдчыс. Шук-томов Николәј велөдчө **medca бура**. **Медыжыд** тушаа велөдчыс мјан Васев Степан. Етаті суыс **medлапкыд**. Сіјө мортыс зев **најая**. Ежва јуыд **вел паскыд**. Мјан колхозын **medјон** мортыс Степан Шучалин. Анналөн плат-төыс быдөныс **medміча**. Ме вөрыс пөрөді **medкуз** пусө.

85-öd уж. Лыддөј тајө сорнікузассө. Лучкі-ө гіжөма төдчөдөм кывјассө?

Мјан мөдлапөлын **medбур** візјасыс. Тајө вөлыс кол-хознөј стадаын **medпөрыс**. **Medca пөрыс** вөвсө сөкыд

ужо доддаломаос. Медкыз пусо породим обложка кер
выло. Тајо сожаныс воли медчоскыд.

86-од уж. Лосодой асныд сорныкузас, медем сорныкузас-
сас пырысны улын вайодом кывжасыс.

Медкурыд. Меджежыд. Meddona. Медомол. Медваж.
Медкыз. Медпаскыд. Медичот. Медыжыд. Медгажа. Мед-
долыд. Медвосни.

§ 15. Роч кывжыс пырём нимтанјас гижанног.

Сецом нимтанјасын, кодјасос бостома роч сор-
ныс і кывжыжасас кот роч ногыс кылө і гижсө ыј,
аја, оје, іј, еје, комі вылын лыддыссө і гижсө ој
кывжылөн.

Пример: *Классовој враг, рабочој дело, Кас-
пійскөј море* (а оз Каспійскоје море, классовыј
враг, рабочеје дело).

87-од уж. Лыддой да гижөј тајо сорныкузассө. Корсөј
сес рочыс пырём нимтанјас і виоддой, лучки-ө најос гижөма.

Волга усө Каспійскөј мореө. Крымскөј АССР-лыс
берөгјассө мысконы Чорној да Азовскөј морејас. По-
лярној странајасын зон вожын шондыс оз леччыв. Шве-
цја да Норвегја—скандинавскөј странајас. Нева ју усө
Фінскөј залівө. Војвыв двина усө Белөј мореө. Балтіјскөј
море јітсө Атлантическөј океанкод. дарданельскөј да Бос-
форскөј проливјас јітоны Чорној да Средиземној морејас.

88-од уж. Тајо сорныкузасас унатокајас местаб пукталөј
колана нимтанјас, кодјасос вайодөма улын, скобка пыщкын.

1. Комі... област успешноја готөвитчис јубилеј кеж-
лө. 2. Сыктыварын строитөны уна выл... керкајас.
3... вөра јаг шөрын сулалө выл... база. 4. Міјан техника
лоі јона вылынжык уна передовөј... странајасыс. 5...
двіженіје вермас кыптыны да паскавны сомын советскөј

строј дырји. 6. Школајасын колö бура пуктыны... вог-
питаніје.

(Коммуністіческöј, стахановскöј, капіталістіческöј,
тракторнöј, жужыд, каменнöј, автономнöј).

89-öд уж. Шујгаладор столбікыс корсалöј колана кывјас
векыдладорса еманімјаслы.

каменнöј	öшін	бесклассöвöј	партіја
жöрт	керка	колхознöј	общество
стекланнöј	мачта	большевістскöј	уж
куч	ру	сталнöј	факт
езыс	туј	ленінскöј	мотор
пемыд	пак	історіческöј	комсомол
работчöј	собраніје	соціалістіческöј	флот
стахановскöј	класс	Балтіјскöј	кар
колхознöј	двіженіје	воздушнöј	море

90-öд уж. Корсалöј да гіжалöј асланыд тетрадö сещöм
горнікузаяс, медем сені вöліны öј кывжылөн помассан нмтан-
јас.

91-öд уж. Гіжöј лучкі нмтанјасыслыс кывјывјассö.

1. Кавказск... да Уралск... гöрајас торјöдöны Евро-
паöс Азіяыс. 2. Балтіјскöј морелөн кујм залів: Фінск...,
Ботніческ... да Ріжск... 3. Імперіалістіческ... војна заво-
дітчыліс 1914-öд воын. 4. Фашістск... странајас лöсöдö-
ны імперіалістіческ... војна. 5. Петалөн батыс усі граж-
данск... војна дырји. 6. Красн... арміја міјан —некодөн
вермытöм арміја. 7. Партізанс... оградса командір сыв-
тырјаліс Петаöс і гораа окаліс. 8. Октабрск... революці-
јаöч унжык візмуыс вöлі помещікјас, манастырјас да
кулакјас кын.

§ 16. Лыдаңім.

Горнікузанын сещöм кывјасыс, кодјас петкөдлө-
ны еманімјаслыс лыдсö, шусöны лыдаңімјасöн лібö
лыдаñн.

Лыдаңімјас овлöны лыд петкөдлысјасöн і дор-
ыв лыд петкөдлысјасöн.

Лыд петкөдлыс лыданімјас: *өті, кык, кујім, дас, со, сурс, миллион*. Тајојас діно пыр позө сувтөдны ташөм јуасөм: *кымын?*

дорыв лыд петкөдлыс лыданімјас артмөны лыд петкөдлыс лыдајас діно **өд** кывјыв содтөмөн: *кој-мөд, нолөд, витед і с. в.*

Тајојас діно пыр позө сувтөдны јуасөм: *кымынөд?*

өті	дасөті	комын	нолсо
кык	даскык	неламын	витео
кујім	даскујім	ветымын	квајтсо
нол	даснол	квајтымын	сізімсо
віт	дасвіт	сізімдас	көкјамыссо
квајт	дасквајт	көкјамысдас	өкмыссо
сізім	дассізім	өкмысдас	сурс
көкјамыс	даскөкјамыс	со	миллион
өкмыс	дасөкмыс	кыксо	миллиард
дас	кыз	кујімсо	

92-өд уж. Вылын вәјөдөм лыд петкөдлыс лыданімјасө пөртөј дорыв лыд петкөдлыс лыданімјасө.

Тащөм ногөн: *којмөд, нолөд, дасөд, ветымынөд, квајтымынөд*.

93-өд уж. Корсалөј тајө сорыкузәјассыс лыданімјасө і увсаңыс візнитөј. дорыв лыд петкөдлыс лыданімјасө пасјө кык візөн візнитөмөн.

Наста мөдөд во-нін котралө школаө. Комі област празднујтіс дасвіт воса јубілеј. Первој пјатілетка тыртөма нол воөн, а промышленност мукөд јукөдјасын кык во да жынјөн. Ваңалы тыріс віт ар. Октабрскөј революціја вөлі сурс өкмыссо дассізімөд воын.

Фесаткајас да сојас петкөдлыс став лыданімјасыс гіжсөны өтлаын.

Прімерјас: *комын, неламын, ветымын, квајтымын, сізімдас, көкјамысдас, өкмысдас, кыксо, кујімө, нолөо, витео, квајтөо, сізімөо, көкјамыссо, өкмыссо*.

Сің-жө өтлаын гіжсөны лыданімјас: *дасөті, дас-*

*кык, даскујим, дасњол, дасвіт, дасквајт, дасвізім
даскѡкјамыс і дасѡкмыс.*

Сесга став мукѡд лыданимјасыс пыр гіжсѡны
торјѡн. (*Кыз ѡті, кыз нол, комын віт, нельамын
квајт, візімдас ѡкмыс, кыкѡ віт, кујимѡ комын
візім і с. ѡ*).

94-ѡд уж. Гіжѡ тыр ѡтветјас тајѡ јуасѡмјасыс вылѡ лыда-
нимјасѡн (сѡмын ѡз ков гіжны цыфраѡн).

Воын кымын тѡлыс? Јанварын кымын лун? Суткын
кымын час? Часын кымын мінута? Мінутаын кымын се-
кунда? Тајѡ кныгаас кымын лістбок? Кымын шыпас ѡті
строчкаын? Кымын велѡдчыс тіјан классын? Кымын ве-
лѡдчыс тіјан школаын? Кымын олыс тіјан сіктын (карын)?
Кымын овмѡс тіјан колхозын?

95-ѡд уж. Тајѡ вістас став лыданимјасѡ пасјалѡма цыфра-
јасѡн, а ті најѡс гіжѡ тыр кывјѡн.

Міјан школа.

Міјан школаын 4 класс. Первој классын 44 велѡдчыс,
мѡд классын — 38, којмѡдын — 36, нѡлѡдас — 29, а став
школаас 147 морт. Піѡнерјас классын — 21 морт. Отлич-
нікјас міјан — 17 морт. Быд лун міјан овлѡ 4 лібѡ 5 урок.
Быд урок мунѡ 45 мінут, ічѡт перемена — 10 мінут, а
ыжыд перемена — 30 мінут.

96-ѡд уж. Вѡчѡ сіз-жѡ, кызі вѡлі індѡма 95-ѡд ужын.

Кытчѡ мунліс народнѡј сѡмыс.

Окѡабрскѡј револуціјаѡз попјас кыын вѡлі 2 мілліѡн
850 сурс гектар візму. Најѡ кыын-жѡ вѡліны нѡшта сіз
шусана „дохѡднѡј домјас“. Сѡмын ѡті Москваын вѡлі
907 дохѡднѡј дом. Главнѡј попыс — петербургса мітро-
політ — бѡстліс вѡнас жалѡванњѡ 289 сурс шајт, новго-
родса архіепископ — 308 сурс шајт, москваса мітропо-
літ — 81 сурс шајт, кіјевса мітрополіт — 84 сурс шајт.

97-ѡд уж. Вѡчѡј сіз-жѡ, кызі і воѡза кык ужсѡ: цыфраѡн
гіжѡм лыданимјасѡ гіжалѡј тыр кывјѡн.

Ветлан-мунан өд.

1. Пода морт мунө 4 км. час.
2. Вөла морт мунө 8 км. час.
3. Пассажірскөй појезд мунө 35 км. час.
4. Курјерскөй појезд мунө 110 км. час.
5. Автомобиль мунө 125 км. час.
6. Пассажірскөй аероплан мунө 220 км. час.
7. Војенној аероплан мунө 510 км. час.

98-өд уж. Лыддөј тајб сорнікузаяссө да корсалөј, кушөм лыданімјасын емөс кывјывјас і кушөмјасын абу. Мыјла мукбө сорнікузаясас лыданімјасыс кывјывтөмөс?

Кык вок мунісны школаө. Öтійслы і мөдыслы сетісны был кнїгјас. Öтійс пондіс бура велөдчыны, а мөд вокыс велөдчыныс ескө вермө, но дышөдчө. Öті воксө во помас вужөдісны мөд классө, а мөдсө колісны сіјөжө классас мөд во кежлө.

Лыданімјас сорнікуза пышкын јітчөмны еманімјас дінө.

Прімер: *Кык вок, віт во.*

Кор сорнікуза пышкын лыданімыс сулалө еманім возвылас, код дінө сіјө јітчө, секі сіјө пыр воштө ассыс кывјывсө. Сы вөсна падеж серті, ні лыд серті, ні морт серті оз вежласны сешөм лыданімјасыс.

Прімер: *Кык вок, кык вокјас, кык воклы, кык вокбс.*

99-өд уж. Улын вәјөдөм сорнікузаяссө гіжөј, корсалөј став лыданімјассө і төдмалөј, кушөм еманімјас дінө најө јітчөмаөс. Мыј вөсна ужык лыданімыс кывјывтөмөс.

Воын 12 төлыс. 7 төлысын 31 лунөн, 4 төлысын 30 лунөн, а февралын овлө 28 лібө 29 лун. Воын 365 лун, а быд кујім во мысті нөлөд во вылас овлө 366 лун. Төлысын 5 шестідневка. Шестідневкаын 5 ужалан лун да 1 шојччан лун.

100-өд уж. Лыддөј улын вәјөдөм сорнікузаяссө.

Төдмалөј сес став лыданімјассө, кушөм еманімјас дінө најө

jitчоны. Мыла төдчөдөм лыданимжасыс дини еманимжасыс абу-
 өе i кушом еманимжас на динө поэо сувтөдны?

Өтi керкаө волiм, мөдө волiм, коjmөдө волiм, а нө-
 лөд керкаас пыравны ег пiстлө. Те кык карандаш нө-
 бiн, а ме — өтiөс. Нөлсө морт пiыс экзаменжас дырji
 куjимсө сiзимдас вiтөс бостiсны, а кыз вiтсө өткажитiс-
 ны. Куjим вiз ышкiсны лысва космытөз-на, а нөлөдсө сө-
 мын заводiтлiсны. Кык пон-кө пурсөны, коjmөд ен су-
 сы. Саңалы кыз арөс, а дассiзимөн вiстасө. Таво мiжан
 колхозын көзiсны iдсө өкмыс га, аңкыш — нөлөс, шаб-
 di — кыкөс i пуктасжас улө колiсны нөлөс-жө. Кык бри-
 гада вөрө ыстiсны, а өтiкөс турун-пес кыскавны колiс-
 ны. Сурс өкмыссо кыз сiзимөд воын ме школаө пырi,
 сурс өкмыссо комын өтiкөдын школа помалi, а кык во
 мыстi техникумө пырi. Иван велөдчiс дас во, а ме дас-
 кыкөс.

Кор сорникузаас сijö еманимыс, коd динө jitчө
 лыданимыс, абу, но подразумевайтчө воzza сорнику-
 заыс сертi, сек лыданимыс зоннас бостө кывjывсө
 сijö подразумевайтчан еманимыслыг.

Пример: *Кык детинка ворсөны, а коjmөдыс (де-
 тинкаыс) чөв пукалө.*

Сешөм лыданимжасыс вермасны вежласны падеж
 сертi, морт сертi ¹⁾

тази:

Откалыда:

Падежжас	Морттөм	2 морта	3 морта
Нымтан	кык	кыкыд	кыкыс
Керан	кыкөс	кыктө	кыксө
Керанторжа	кыкөн	кыкнад	кыкнас
Петан	кыкыс	кыкыд	кыкыс
Пыран	кыкө	кыкад	кыкас
Матыстчан	кыклян	кыкляныд	кыкляныс
Ылыстчан	кыксаң	кыксааныд	кыксааныс
Воан	кыкөз	кыкөзыд	кыкөзыс
Могман	кыкла	кыкыдла	кыкысла

¹⁾ Лыданимжас уна лыда кывjыв форма пöштi оз бостны.

Вужан	{ кыккөд	{ кыккөдд	{ кыккөдс
Іна	{ кыкті	{ кыктыд	{ кыктыс
	кыкын	кыкад	кыкас
Отывитан	кыккөд	{ кыкыдкөд	кыкыскөд
		{ кыккөдд	
Торјодан	кыктөг	{ кыкыдтөг	{ кыкыстөг
Сетан	кыклы	{ кыктөгд	{ кыктөгс
Бостан	кыклыс	кыкыдлы	кыкыссы
Асалан	кыклөн	кыкыдлөн	кыкыслөн

101-өд уж. Гіжөј тајө сорныкузассө да корсалој сес і увсан-
ыс візнітөј лыдаңимјассө.

Пөслөвічәјас да шуткајас.

Гізімөн өтiкөс оз віччыслыны. Өтi јөршөд пелса
јуква он пу. Гортөз абу-нын ылын: дасквајт кілометр
мунөма, нөшта-на дасквајтөс муна, сөмын квајтсо кіло-
метр і колө.

§ 17. Сложнөј лыдаңимјас гіжанног.

Сещөм лыдаңимјас, кор најө орччөн сулалөны і
оз стөча урчiтны емаңимлыс лыдсө, гіжсөны мөда-
мөдыскөд дефiс пыр.

Прімер: 1. *Кујiм-нол лун мыетi мiјан ештас
тајө ужыс.* 2. *Тајө детiнкамс ар нола-вiта.*

Сiз-жө дефiс пыр гіжсөны лыдаңимјас орччөн
сулалыс мукөд кывсiкасјаскөд, кор најө сетөны
өтувја вежөртас, но стөч вежөртассө сетны оз вер-
мыны.

Прімер: *Лун-мөд мыетi воасны. Керка-мөдө
нөшта пыралам дај тырмас.*

Дефiс пыр-жө гіжсөны, кор лыдаңимјасыс пов-
торајтчөны. (*өтi-өтi*).

102-өд уж. Лыддөј улын вәјөдөм сорныкузассө да төдвы-
ланыд бостөј, мыла төдчөдөм лыдаңимјассө гіжөма дефiс пыр.

Гаврошлы вөлі ар **дасөтi-даскык**. Мiјан колхозын
лун-вiт мыетi ңан iдралөмыд ештас-нын. **Кыз-комын** лун

мыстї став ужыс тас ештас. **Ўті-мөд** көсјоны гортаныс петны ју вогсөм бөрын. **Віт-квајт** морт сувтісны навалшщикавны, а нолөн пондісны рубшщикавны. **Уліча-мөд** ветлім да бөр гортө локтім. Міјан батјас вежон-мөдтө ветласны-на. **Уна-уна** јөз чукөртчөмаөс. Көјдыс-сөд **өті-өті** петалөма. **Кыка-кык** чела-дтө быдтынытө-верман-жө.

103-өд уж. Колө вөчны сі-жө, кы-зі вөлі індөма во-зза уж-ын.

Кыга-мөд лыдді-нын тајө вежонас. **Віта-віта** чукөр-јасөн мөдөдчисны му вылө. **Ноль-віт** лунтө најө оз-на гортад воны. **Со-мөд** кубометртө туј шыксытө-зид пөрө-дам-на-жө. Тајө мортыс ар кы-за-кы-звіта. **Раз-мөдыс** мі тіјанө волім-нын. **Кыкөн-кыкөн** сувталім радө.

§ 18. Керан-вөчанлөн вежласөм.

Сі-јө кывјасыс, кодјас петкөдлөны, мы-ј керө, вөчө предметыс лібө мы-ј вөчсө, керсө предметыс-көд, шусөны **керан-вөчанөн**.

104-өд уж. Тајөс гіжігөн увса-ныс ві-знітө-ј керан-вөчан-кывјассө.

Кан.

Өшің вылын, шонді во-зын
шөвк тупыл код шаң
јежыд уска, кунса сінма
куткырві-зө кан.
Суркналөма улас бөжсө,
копыртөма јур,
зумыштчөма, вомгорулас
мы-јкө мо-јдө: кур-р-р.

105-өд уж. Тајө сорныку-зас-сө гіжігөн корсалө-ј керан-вө-чан кывјас. Сешөм керан-вөчан-јассө, код-јаслөн јуасаныс *мы-ј керө? мы-ј вөчө?*, увса-ныс ві-знітө-ј өті ві-зөн, а сі-јө керан-вөчан-јассө, код-јаслөн јуасан-јасыс *мы-ј керсө? мы-ј вөчсө?* ві-знітө-ј кык-ві-зөн.

Міжан турун ідралöмьд ештис-нын. Локтö гымалан кы-
мөр да јона чардалö. Колхозникјас заводитисны турун нук-
тыны. Міжан сиктса кылöдчыс бригада став керсö местаѳ
вајöдöма. Сыланкылыс сывсö зев лöсыда.

106-öд уж. Улын вајöдöм быд еманімјас дінö содтöј нол
керан-вöчан кывјөн, медем артмасны сорникуѳјас, і медем сені
керан-вöчанјас динас позис сувтöдны јуасöм *мыј керö?* Сорни-
куѳа пышкö сувтöдлö колана пунктуація пасјас. Ташöм ногөн:
Колхозникјас ыщкöны, куртöны, јуасöны і чöвтöны.

1. Плöтник	5. Вөрлеѳыс
2. Вöв	6. Челаѳјас
3. Велöдчыс	7. Вурсыс
4. Шонди	8. Лебачјас

Кор керан-вöчан öтлаасö первој морта, мöд мор-
та да којмöд морта нымвежтасјаскöд (ме, те, сiјö,
ми, ти, најö), секі сьлөн кывјылыс пыр вежласö.

Керан-вöчанлөн ташöм сикас вежласöмыс шусö
морт серті вежласöмөн.

Морт серті вежласöмкöд щöщ керан-вöчан веж-
ласö і лыд серті.

Керан-вöчанлөн морт серті вежласанног.

Öткa лыдын.

Me		ужала
Te		ужалан
Сiјö		ужалö

Уна лыдын.

Mi		ужалам
Ti		ужаланныд
Најö		ужалöны

107-öд уж. Вежлалö морт серті да лыд серті тајö керан-
вöчанјассö: *ворса, велöдча, купајтча*, сувтöдöм јуасанјасыс öт-
сöгөн.

Öткa лыдын

Me		(мыј кера?)
Te		(мыј керан?)
Сiјö		(мыј керö?)

Уна лыдын

Mi		(мыј керам?)
Ti		(мыј керанныд?)
Најö		(мыј керöны?)

108-öд уж. Корсалöј тајö сорныкузаяссыс став керан-вöчан-
яссö да тöдмалöј, кушöм мортабс да лыдабс најö.

Семен дад пырís колхозö кык во сайын. Саңа, пырав
гортад, мамыд тенö корö. Талун ветлам экскурсияөн виз
вылö. Мöдлапöлад, Иван, вужалінныд? Миша да Стопа
велöдчöны отлiчно вылö. Локтö гажа пражнык — Май пер-
војöд лун.

109-öд уж. Вöчöј сiз-жö, кыгi индöма возза ужас.

Вот i тулыс. Сылö лым. Керка вевтjасыс војтва вијалö.
Шорjас жургöны. Со-нин вөрзöдчö ју вылыс јi. Локтö-
ны лунвылыс лебачjас. Ми, челадjас, ва дорын ворсам,
нимкодасам гажа тулысөн.

§ 19. Керан-вöчанын кад петкöдчöм.

<i>Ме лыддыа.</i>	<i>Ме лыддыгi.</i>	<i>Ме понда лыддысны.</i>
<i>Ме ужала.</i>	<i>Ме ужали.</i>	<i>Ме понда ужавны.</i>
<i>Ме локта.</i>	<i>Ме локти.</i>	<i>Ме понда локны.</i>

Быд керан-вöчан вермö петкöдчыны öнiја кадөн,
колöм кадөн да локтаң кадөн.

Öнiја када керан-вöчанjас петкöдлöны, мыј деj-
ствијеыс мунö öнi; колöм када керан-вöчанjас пет-
кöдлöны, мыј деjствијеыс колöма-нын, i локтан кад
петкöдлö, мыј деjствијеыс абу-на колöма нi абу-на
вöлöма, а кöсjö-на вöзö лоны.

110-öд уж. Вужöдöј тајö сорныкузаяссыс керан-вöчанjассö
колöм кад вылö.

Вокö вöрын ужалö. Машö гижö. Појезд мунö степjас
вывтi. Велöдчысjас луннас велöдчöны школаын, а рыт
кежлас гортаныс локтöны. Локтö гожöм.

111-öд уж. Вужöдöј сорныкузаяссыс керан-вöчанjассö локтан
кадö, а локтан кад петкöдлыс керан-вöчанjассö колöм кадö.

Ваңа велöдчö бура. Батjас кöсjысöны воны вежон-
кык мыстi. Ми пондам велöдчыны выл школаын. Ме гор-
тö воа да лыдда. Ti гортаныд пiсмöтö гижінныд-ö ен?
Ме купајтча бöртi рытнас.

112-öd уж. Лыддөј тајö горныкузаяссö i töдчöдöм керан-вöчанјассыс заводитлöј төдмавны кушöм кадаöс најö.

Теныд локны аскі асыввоз кeжлö, меным локны талун рыт кeжлö, а сылы локны текöд щöщ. Колö јона-на велöдчыны. Тырмас, челаф, тїјанлы ворсны, ужнајтны колö чукöртчыны. Јенежыс пондїс кымöртчыны. Лоö сесса гортö мунны. Магаџинö вылыс-выл кыгајас воöны.

113-öd уж. Улын вaјöдöм керан-вöчанјаслыс заводитлöј төдмавны кадсö. Кодјаслыс поғö төдмавны i кодјаслыс оз поғ.

Сывны. Ворсны. Гїжсыны. Ышкыны. Гöрны. Кöзны. Ідрасны. Кыскасны. Пілитчыны. Кeрасны. Кылöдчыны. Пурјасны.

Керан-вöчанјас овлöны сещöм кывјыв формааöс, кор најö кадсö оз петкöдлыны.

Ташöм сїкас керан-вöчанјасыс шусöны кад петкöдлытöм формаа керан-вöчанјасөн лбö инфінітивөн.

Кад петкöдлытöм керан-вöчан (инфінітив) кывјылын пыр сулалö ны.

Прїмер: Гортö мунны ылын. Колö ветлыны школаö.

114-öd уж. Корсалöј тас керан-вöчанјас да төдмалöј налыс кадсö.

Кад-нын мунны школаö. Öбöдајтны волыны ег ешты. Васалы вуграсны мунны кад. Челаф петїсны ывлаö котравны да іславны. Марјалы ужавны колö мунны. Собранїјесö кад-нын востыны. Степанлөн брігадаыс петїс вöрö карта кер пöрöдны. Кад-нын заводитны мујас гöрны, кöзны. Колхозникјас заводитöны вартны. Первој колö ужавны, а сесса вöлісті шојчыны.

115-öd уж. Улын вaјöдöм прїмерсыс вїчöдöј да төдвыланыд бостöј, кызі вежласö торја кадјас серті бостöм керан-вöчаныс i кушöмöс лoбны налөн кывјывјасыс.

Керан-вöчанјаслөн кад серті вежласöм.

Öтка лыдын		Öнїа кад	Уна лыдын	
Me	муна		Mi	мунам
Te	мунан		Ti	мунанныд
Cijö	мунö		Најö	мунöны

Ќтка лыдын

Уна лыдын

Me		муні
Te		мунін
Cijö		муніс

Mi		мунім
Ti		мунінныд
Најö		мунісны

Локтан кад.

Первојја. нөг

Ќтка лыдын

Уна лыдын

Me	(аскі) муна
Te	(аскі) мунан
Cijö	(аскі) мунö (ас)

Mi	(аскі) мунам
Ti	(аскі) мунанныд
Најö	(аскі) мунöны (асны)

Möd ног

Ќтка лыдын

Уна лыдын

Me	(кöсја) мунны
Te	(кöсјан) мунны
Cijö	(кöсјö) мунны

Mi	(кöсјам) мунны.
Ti	(кöсјанныд) мунны
Најö	(кöсјöны) мунны

116-öd уж. Вылын сетöм пример сертіыс вежлалö кад серті, лыд серті і морт серті ташöм керан-вöчанјас: *велöдчыны, ку-пайтчыны, вуграсны, гіжны, стрöйтны*. Увсаңыс віңнітöј керан-вöчанјаслыс вежласан кывјывјассö і öтмастітöј вылын вайöдöм керан-вöчан кывјывјас вежласöмкöд.

Колöм кад серті да öнїја кад серті быд керан-вöчанлөн кывјыв вежласöмыс мунö öтмоз. Најö пыр петкöдчöны ташöм кывјывјасөн:

Öнїја кад

Колöм кад

Ќтка лыдын		Уна лыдын
Me—а		Mi—ам
Te—ан		Ti—анныд
Cijö—ö		Најö—öны

Ќтка лыдын		Уна лыдын
Me—i		Mi—im
Te—in		Ti—инныд
Cijö—ic		Најö—исны

Локтан кадлөн аслас кывјыв формаыс абу. Сіјö петкөдчö лібö инфінітив формаөн, лібö öнiја кад петкөдлан керан-вöчан кывјыв формаөн, но кадыс сені петкөдлыссö зiк бокөвöј кыв отсöгөн, а оз кывјывнас.

Прімер: *Сіјö көсјö мунны* (инфінітив формаын). *Ме аскі муна* (öнiја кад формаын).

117-öd уж. Гіжöј тајö сорнікузассö. Корсалöј керан-вöчан-жассö і тöдмалöј налыс кадсö. Локтан када керан-вöчанжаслыс кад петкөдлыны отсалан кывжассö увсаныс візнітöј.

Ме муна велөдчыны. Ме аскі муна велөдчыны. Быд мортлы колö велөдчыны. Вала көсјö карö ветлыны. Меным аслым ветлыны врач оз-на щöкты. Те таво пондан лесзаводын ужавны? Міжан мамö көсјö Валаөс детсадјö сетны. Аскісан колö заводітны пес да турун кыскавны. Стахановскöј двіженіе колö паскөдны быд предпріатіеын. Ужін бöрын лöö собраніе вылö ветлыны.

118-öd уж. Улын вайөдöм сорнікузасыс корсалöј керан-вöчанжассö і тöдмалöј, кушöм мортаөс најö, кушöм лыдаөс, кушöм кадаөс.

Віз вылын вöвјас гöнајтлöны. Тöлын шондіыд сорөн петö і воз пуксö. Піонерјас біпур дінын нуöдісны беседа. Мөдлапöлын чöвтысјас зорөд ештөдöны. Сана чојкөд уроктö велөдім тöрыт рытнас. Батлы колö колхознöј слот вылö мунны. Пемдыны пондіс, колö лампасö біавны. Міжан школа дінö пујас садітöны. Путö кодö садітны сор арын да воз тулысын. Јенежыс кымөртчö, тыдалö, көсјö лоны зера псөвөдä.

§ 20. Щöктан керан-вöчан.

*Гортad мунан
Бура велөдчан
Гораа лыддан
Гортын пукалан*

*Гортad мун!
Бура велөдчы!
Гораа лыдаыс!
Гортын пукав!*

Сещом кывјыв формаа керан-вочанјас, кодјас пет-
көдлөны щөктөм, корөм, советуйтөм, шусоны щөк-
тан-керан-вочанјасөн.

Щөктан керан-вочанлөн мөд мортын уна лыдын
кывјылыс пыр овло өј.

119-өд уж. Улын вайөдөм щөктан керан-вочанјас дінас содта-
лөј ладмана кывјас і керан-вочансө пөртөј уна лыда мөд морта
формаө.

Та щ ө м н о г ө н : *Кутөј вөвсө. Чышкөј жөжсө.*

Кут...	Пуксы...	Гіж...	Көртав...
Чышкы...	Вай...	Ужав...	Ышкы...
Вунды...	Пөдлав...	Котөрт...	Курт...
Вай...	Мыччы...	Лыдды...	Матыст...

120-өд уж. Гіжөј тајө сорныкузаяссө да віынітөј увсаныс
щөктан керан-вочанјассө.

Пырав, Лыза, урок бөрад міјанө. Саңа, батыд мед
локтас собраніе вылө. Піонерјас, еңө вунөдөј Ілјичлыс
заветјассө. Мун, Ола, гортад, өнөз тенө ужнајтны віччы-
сөны. Најө мед стенгазета лөзөны, а мі школа украшајт-
ны пондам. Перевозщік, вай пыжсө! Локтө, челад, пырөј
ужнајтны! Вістав, Анна, мамыдлы, мед пырыс-пыр локтас
колхоз правленіеө собраніе вылө. Вістав, Анна, чојыд-
лы, мед өдјөжык мунас шабді нещканінө. Вістав, Сте-
пан, тіјан класса велөдчысјасыдлы, мед рытнас віт час
кежлө локтасны кружок вылө.

Щөктан керан-вочанјасын уна да өтка лыдын
којмөд мортын пыр содтысө отсасан кыв мед, коді
і пондас петкөдлыны керан-вочанлыс щөктөмсө.

Прімер: *Мед мунө. Мед мунасны.*

121-өд уж. Тајө сорныкузаясас став керан-вочаныс інфінітив
формаын, а колө вөчны сізі, медем сорныкузаас став керан-вө-
чаныс лоіс щөктан формаын.

Пуксыны пызан сајө, ставсө лөсөдны мыј колө, заво-
дітны лыддысны. Перјыны пеналыс перө, сујны сіјөс
ручкаө і заводітны ужавны. Лучкі пукавны, јортјасыд-
лы не мешајтны ужавны. Ештөдны ужтө, местаө пук-

тыны кнїгајастö, тетраджастö, петавны ывлавылö час-мöд
кежлö гулајтны. Аскадö локны ужін кежлö. Сöстöма
мыссыны водöм воэвылын і дас час рытын уэны водны.

122-öд уж. Корсалöј тајö сорнїкуэајассыс щöктан керан-вö-
чанјас.

Те бостчы вескöдлыны тајö ужнас. Мед воласны да
вїзöдласны, кычї мі ужалам школаын. Вістав, Васа, Иван-
лы, мед школа бöрын пырыс-пыр гортö локтас. Батö,
нöб мен морта кнїга. Челад, ветламöј талун экскурсіја-
өн вöрö.

123-öд уж. Лыддöј тајö кывбурсö і корсалöј тас щöктан ке-
ран-вöчанјас.

Шондї кајöма-нїн вылö,
лої мїча гажа лун.
Сылыс кајлөн гöлöс кылö.
Пїук, велöдчыны мун!
Тырмас уэны, зїла чеччы,
оз ков нужмасны сен дыр,
ödjö пöлаѣ вывсыд леччы,
пастас, кöмас пырыс-пыр.
Гожјыс öшїнјасöд пырö,
мїча-мїча пуксö лун.
Вїзöд: јöзыс гöгор пуö.
Ödjö велöдчыны мун!
Пуксы зїла парта сажö,
кывзы лöсыда, ен дыр,
теныд велöдчöмыд ваяс
ыжыд мывкыд, ыжыд бур.

Колöм кад петкöдлыс керан-вöчан кывжылын, кор
кылö і да ы кост сорсан шы, пыр гїжсö і.

Прїмер: *мунї, локтї, уэчалїс, ворсіс, лыд-
дысіс.*

А щöктан керан-вöчан кывжылын пыр гїжсö ы,
кöт мукöд дырјыс кылö і.

Прїмер: *Васа, пуксы! Иван, лыдды пїсмöсö!*

124-öд уж. Тајö сорнїкуэаса тöдчöдöм керан-вöчанјасас уна-
точкајас местаас пукталö колан шыпасјас (ї лїбö ы).

Чечч..., Марја, тырмас уэны, сој...шт, велөдчыны мун! Меным во...с гортсаң пісмө. Но, Серко, вөрзөдч..., мед регыджык гортө воам! Купајтч..., да дыр ен купајтч..., мед он прөстудитч... Міјан бағ пурјасны ветл...с да төрыт-на сөмын і во...с. Пукс..., Степан, да міјанкөд пажнајтам. Шондіыс лечч...с, коҗышт...с вөр пу јывті алөј кыаөн. Бостч... міјанкөд ужавны! Чојө міјан бостч...с вөрын ужавны тулыс помөҗыс. Ен колчч..., а вөтч... міјан бөрса.

125-өд уж. Вөчөј сіз-жө, кыҗі вөлі індөма вылыс ужас.

Бура кутч...с уж бердө да сөлөмсаңыд ужав! Сашө чојө кутчыс...с договор серті ужавны. Міјан школаө вол...сны карса піонерјас. Кырсс... керсө шылыджыка! Ме төрыт кырсс... дасквајт кер. Шахматөн ворс... да нөтчыд ег ворсс... дурды, Саңа, најт ванас ен резс...! Менам чернлаөј кісс...с да пызан паста резс...с. Талун лунтыр градјас дорын нокс... Лез, прөстасө сен ен нокс... Те ен сосс..., а вескыда вістав. Макаров сосс...с аслас кывјасыс. Мычч... вай меным татчө төс помсө. Олөксан мычч...с меным кык пісмө.

§ 21. Урчитан.

Горныкузаың сещөм отсасан кывјас, кодјас петкөдлөны, кыҗі мунө дејствијеыс (*өдјө, смела, друг*), кор мунө дејствијеыс (*өні, важөн, воз, гор*), көні мунө дејствијеыс (*сені, тани, естөн, шуҗавыв, вескыдыв*), шусөны урчитанјасөн.

126-өд уж. Гіжөј тајө горныкузајассө і төдчөдөм кывјасыс діңө сувтөдлө колан јуасанјас. Кушөм кыв діңө јітчөны тајө төдчөдөм кывјасыс.

Колхозникјас талун воэ чеччісны. Најө гажаа петісны көзан му вылө і өтсөглас пондісны термасөмөн ужавны. Зіла ужалісны лунтыр, сөмын сорөн рытгоров леччісны гортаныс.

127-өд уж. Корсөј тајө вістөыс урчитанјассө і төдмалөј, кушөм кывјас діңө горныкузаың најө јітчөны.

Атака.

Јенеж вывтї термасөмөн шлывгисны кымөрјас. Вөлі јона төла. Міјан частјас наәһнікөн кыссисны прөтивнік-лан. Друг, ылын кыліс лыјсөм шы. Мі пондім кыссыны терыбжыка. Вөлі сор код-һын. Регыд воисны міјан разведчікјас. Міјанлы сетисны приказ: талунја рыт кешлө воодчыны ју дорөз. Сені вөлі јежыдјаслөн штаб. Пемдандор бура ылын-на тыдовтчіс ју. Воэлаң ічөтіка кысыштөм бөрын, міјан командір горөдіс: „Воэө, јортјас, ура!“ Мі ускөдчім воэө. Јара саргіс пулемјот, чорыда гымалісны орудіејас, зіла голскісны вїтовка затворјас. Часжын мыгті јежыдјаслөн штаб вөлі-һын міјан кыын.

128-өд уж. Тајө урчітанјасыслы бөрјө паныда сулалан урчітанјас.

Көні? Кытчө?

Ылын—матын

Вылын—...

Шујгавыв—...

Бөрвыв—...

Сені—...

Өтілаын—...

Кызі?

Бура—лока

донтөма—...

Өdjө—...

Шоча—...

Сөкыда—...

Гораа—...

Кор?

Лунбыд—војбыд

Төвбыд—...

Воэвыв—...

Рытбыд—...

Төрыт—...

Гор—...

Лучкі—...

Урчітан кывјас вежөртас сертіыс јуксөны тазі:

1) Када урчітанјас: *кор? корсан? дыр-ө? коркө, некор, воэ, вор, төебыд, арбыд, лунтыр, секі і с. в.*

2) Іна урчітанјас: *көні? кыті? кысан? кытчөз? кысан? кытчө? сені, сеті, сесан, сетчөз.*

3) Нога урчітанјас: *кызі, кушөм ногөн? тазі, сізі, бура, терыба, өdjө і с. в.*

4) Лыда урчітанјас: *өтчид, өтпырјө, пумөн чері, кыкысөн, өтпөв, мөдпөв.*

129-өд уж. Кушөм јуасанјас позө сувтөдны төдчөдөм кывјас дінас і кушөм сікас урчітанјасөн најө лөһны?

Колö лычкi ужавны. дыр ужалiсны талун вундыяс муяс вылын. Муртса тöрыт купајтчiгөн Стёпан ез вöј. Анна крута сорнiтö. Тулыславыв гортö воiсны. Арбыд кыјсiсны вöралыяс вöрын. Öнiстыр батыдлыс он кывзы! Нёкор те стöч он вöч. Майöгсö сувтöдöма пöлöса. Колö овны öтсöглас. Наяö сорнiтöны гораа.

130-öд уж. Корсалöј да угсаыс вiзнiтöј урчiтаняс.

Лычкi-кö ужалан, нёкор оз вiдны. Мукöддырјi шоныда пастасан, но кынман. Вескыда мунi i падвеж лöi. Öткөн ужавны сöкыд. Празник кeжлö куза вöзвыв лöсöдчiсны. Сiјö ставсö намöдар вöчö. Рыггоруv мi петiм гортыс i вöјбыд вöлiм тујын. Татi јуыс вомөн лыпкыд. Татi кузала колхозлөн муяс. Бура ужалан да аслыд сölöм вылад кокнiжык. Варвара ужалö нöжмыда. Пумөн черi талун вугырөн кыјi. Гојмөн нан нöбi.

131-öд уж. Гiжöј тајö сорнiкузаяссö, корсалöј урчiтаняссö да быд урчiтан дiнö сувтöдö колан јуасаняс.

Ылын тыдалöны зорöдяс да тeгајөрјас. Мiјан гортным школасан зев матын. Вöзын мунö Иван, бöрын кысгö Стёпан. Öнi-жö ме тiјанö i пырала. Тујыс кeжö шугавыв. Пырыс-пыр локта тiјанö. Наяö öтсöглас олöны, öтув ветлöны. Мунiсны öтлаын, а торјөн локтiсны. Наяö гораа сорнiтöны. Жужыда кодјöма јукмöс. Паскыда волсовтöма Печералөн ердыс. Öнi ме дежурiта, а сeсса тi локтö мiјанöс вежны. Вöз петiсны уж вылö, сорөн гортö пырiсны. Төнзi те мiјанö волiн-нын? Анна ужалö нелучкi. Сiјö мiчаа гiжö.

132-öд уж. Корсалöј тајö сорнiкузаяссыс урчiтан кывјассö.

Важ пöслöвiчајас.

Гырза помыд матын, но он курччы. Пыдö пуктан, матыс бостан. Вöз мунан, вöз i воан. Небыда волсалö, да чорыда уztöдö.

Урчiтаняс сорнiкузаян пöштi пыр јiтчöны кe-
ран-вöчан кыв дiнö.

Мукöд керан-вöчан дiнас урчiтанјасыс јiтчöны
параа кывјасöн. Ташöм параа урчiтанјасыс гiжöны
пыр дефiс пыр.

Прiмер: *Öдвa-öдвa локтö. ðил-гол увi. Вы-
лö-вылö чеччыштлiс. Пырыс-пыр воас.*

133-öд уж. Гiжöј тајö сорнiкузaјассö i тöдвыланыд бостöј,
мыла тöдчöдöм кывјассö гiжöма дефiс пыр.

Челaд пöрччысiсны да **быз-баз** чеччыштiсны ваö. Кан
ускöдчiс шыр вылö i **сап-сарап** кватiтiс. Понјыд лытö
вуз-ваз керыштiс. Öшiныс стеклöјасыс **зил-зол** кiсiсны.
демит **тап-тап** вöчiс пыслы мышкас. Сiјö сещöм пiс-
кöс, мыј **пыр-пыр** ветлö. Таңа ускöдiс тастi i **пус-пас**
жугöдiс. Зiк быттö ме јур вестын **сарк-сарк** гымыштiс.
Иван кајiс кiлчö вылас да **гил-гол** керыштiс. **Грым-јiрк**
кылис керка пышкöсын.

134-öд уж. Гiжöј тајö сорнiкузaјассö. Увсаныс вiзнiтöмөн
насöј став урчiтан кывјассö. Кушöм параа урчiтан костјассö абу
пукталöма дефiсјассö, тi асныд пукталöј.

Маша бöрдiс, бöрдiс да шнап пуксiс жож шöрö.
Бiыс öзjö, быдсөн трiча трача кылö. Стёпан вылö вылö
чеччыштлiс да пондiс котöртны. Пырыстöм пыр ме муна
школаö. Кор кeжлö кöсјыслiс, стöч стöч сiјö кадас i
воiс. Вöлыс скачöн гöнiтö. Стöкан жул пазалi. Вöр јылыс
муртса муртса пондiс тыдавы. Васа сар сар серöктiс.

§ 22. Мукöд кывсiкасыс артмöм урчiтанјас

Емаңи́мыс:	Керан-вöчаныс:	Ңи́мтаныс:
<i>Лунтыр ужалiм.</i>	<i>Мунiгөн пырала.</i>	<i>Бура ужалa.</i>
<i>Вoјбыд ег ун-</i>	<i>Мунiг моз ке-</i>	<i>Льока ворнiтö.</i>
<i>мовeлы.</i>	<i>жалa.</i>	<i>Гмeла варовiтö.</i>
<i>Тöвбыд ужалiсны.</i>	<i>Пумөн черi вaјiс.</i>	<i>Збоја оылö.</i>
<i>Рытгоруv лок-</i>	<i>Учöмөн мунiс.</i>	<i>Јона сералö.</i>
<i>тiсны.</i>	<i>Гојмөн јaј нöбiс.</i>	
<i>Асјавыв воiсны.</i>		

Урчитанјас аслыс сікас кывјывјас бостөмөн вер-
мөны артмыны мукөд кывсікасјасыс: еманімјасыс,
німтанјасыс і керан-вөчанјасыс.

Урчитанјас керан-вөчанјасыс артмөны іг, мөн,
ігөн кывјывјас бостөмөн. (*Локтіг моз пырала. Вөб-
мөн щөщ сіјөс ујқө доддалісны. Сіјө ворсігөн кісө
дојдөма*).

Урчитанјас німтанјасыс артмөны а кывпом бостө-
мөн. (*Мічаа сылө. Гораа висталө. Јона горзө. Лөсы-
да ворсө*).

Урчитанјас еманімјасыс артмөны кущөмсурө ема-
німјас дінө кывпомјас (тыр, быд, ув, выв, јыв да
сіз воцө) содтөмөн.

Прімер: **Рытјавыв локтісны гортө. Рыт-
горув мунісны. Кігуг кучкіс. Ұірјыв вөсөбма бөс.**
Лунтыр і војбыд ујқалісны.

135-өд уж. Гіжөј тајө сорнікузајассө і төдмалөј, кущөм
кывјасыс артмөмаөс төдчөдөм урчитанјасыс. Кущөм налөн жуа-
санјасыс?

Батө вөрын **кыјсігөн** ошкөд паныдаслөма. **Локтіг моз**
ме тіјанө кежала. Челадыс **узіг** коста Анна ветліс соб-
раңіе былө. Иванлөн **сојмөн** чері вугырөн кыјөма. Мар-
јалөн **пумөн** шыдөс ортсө кістөма. Мі **термасөмөн** мө-
дөдчім гортө. Мен **лыддысіг** чөж сіјө мешајтчіс. **Ужа-**
лігөн шалітны оз поз. Гортө **муніг** коста зев крута зерміс.
Зер помасіг кезлө мі бара лөсөдчім тујө.

136-өд уж. Вөчөј сіз-жө, кыңі вөлі індөма вылысжык ујқас.

Кагаыс Марјалөн **јона** і бөрдіс. Анна **өdjө** котөртіс
гортас. Гіжігөн да **лыддысігөн** оз ков мешајтны. Оні
кадыс **рытјавестас**. Аја-піа **төвбыд** ужалөны вөрын.
Сіјө зік петук моз **дорышком** ветлөдлө. **Пөлөса** өшөдөма
тајө картінасө. **Арлавылыс** најө гортө көсјісны воны.
Рытладор мі петім тујө. Иван зев **повтөма** сорнітө. Пар-
понь век **медјона** сорнітө, но **меддыша** ужалө. **Өлөксан,**
покосөн мунө **медпаскыда**.

Кызі і німтанјаскөд, німтаныс артмөм урчитанјаскөд **мед** кыв сіз-жө гіжсө пыр өтлаын (*медпаскыда, медјона, медомөла*).

Сіз-жө **мед** гіжсө өтлаын і мукөд сікас урчитанјаскөд (*медвоз, медсорөн меддыр*).

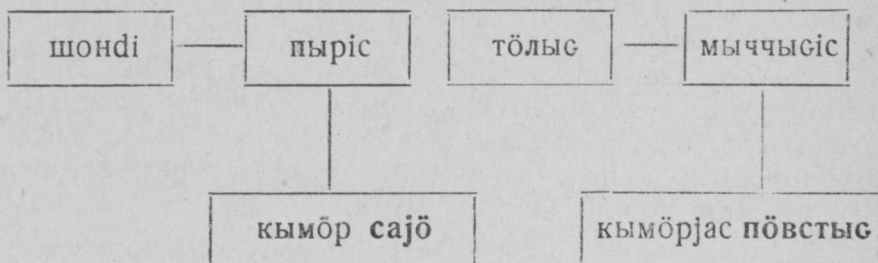
137-өд уж. Гіжөј тајө сорныкуҗајассө і бостөј төдвыланыд, мыла төдчөдөм урчитанјасас **мед** кывсө гіжөма өтлаын.

Сіјө міјан сіктын **медбура** гудөкасө. Анна талун **медјона** ужаліс. Олга **медлөсыда** сылө. Уж серті **медвозын** мунөны Міков Öндрей да Јарасов Степан. Ліза воіс **медбөрын**. **Медсорөз** ужаліс Тімалөн бригадыс. **Медвоз** лунвылыс тулысын локтөны уткајас. **Меддыр** ез лок Вала-лөн вокыс. Сіјө пыр **меддолыда** да **медгажаа** ужалө. Ме-тај **медшылыда**-на стружіті пызан коктө.

§ 23. Кывбөр.

Шонді пыріс кымөр сажө.

Төлыс мыччыгіс кымөр пөвстыс.

138-өд уж. Кушөм кывјас дінө жітчөны төдчөдөм кывјасыс. І торјөдны-кө најөс жітчөм кыв діныс, пондасны-ө сетны сіјө вежөртассө, кушөмөс најө сетөны торјөдтөгыс?

Челад котөртісны школа **сајөз**. Нізувјас олөны му **піын**. Кыркөщ **увсаң** кыліс јулөн ызгөм. Керка **сајсаң** петіс вөла додда. Ежва **дінсаң** кыліс горзөм шы. Ју **вывсаң** кылісны черікыјысјаслөн ботајтчөм шыјас. Амбар **дорті** котөртісны чоја-вока. Ежва **јылыс** кывтөны пурјас. Мујас

вестын лебалёны туріјас. Горні **костын** сіјö вiсталис мен те **јылыс**. Стёпан **ордыс** нінöм оз вош. Сіјö воші пујас пöвстö. Сіјö кнігаöс кватітіс ме **возыс**. Анна те **бöрти** мунас. Ме **шöрö** став пакöстыс лоі. Тајö сорнісö сіјö **јöз костыс** кывлöма.

Сорнікузаын овлöны сещöм кывјас, кодјас зев топыда јітчöмаöс лібö емаңімјас дінö лібö німвеж-тасјас дінö, лібö урчітанјас дінö. Најö вежöртассö сетöны возын сулалыс кылыскöд öтвылыс. Сы вöсна најöс зев сöкыд торјöдны сіјö кывјассыс, кодјас дінö најö јітчöмны.

Ташöм кывјассö шуöны **кывбöрјасөн**.

Кывбöрјас пыр гіжöны торјөн, кызі аскежја кывјас.

Прімер: *Öшін сајын војтöв шувгö. Иван кынзі ставыс локтісны.*

139-öд уж. Корсалöј тајö сорнікузајассыс кывбöрјассö і тöдмалöј кушöм кывсікасјас дінö најö јітчöмаöс.

Колö быдсөнлы ужавны стахановецјас моз. Гортса вöсна талун сормі школаö. Сорніыс собраніе вылын мунö урожај **јылыс**. Стёпан кынзі ставөн ветлім экскурсіја вылö. Ме гожöмын гажтöмтча велöдчöм понда. Јöз дырјі ташöм сорніјас возö некор ен пан. Амбар код турун дод сөвтім. Стёпан код ужалысыд шöч морт овлö. Лун чöжөн Иванјас пурјалісны нольсо кубометр кер.

140-öд уж. Вöчöј сізі-жö, кызі індöма воzza ужас.

Школаö ветліг моз пыралі селсöветö. Анна чојö лыд-дысиг чöж мен мешајтіс. Öлексей бöрдиг тырјі локтіс гортас. Туј чöж сіјö верміс öтітор-мöдтор **јылыс** сорнітны. Сігөр јывті радіо мачта тыдалö. Школа сајын вундысјас тыдалöны. Пемдöм бöрын черікыјысјас мöдöдчісны гортаныс. Мі котöртім туј куза сікт сајöз. Марја пыр **јöз сорні** костö сујсö да **јöзыслыс** сорнісö торкалö. Міжан діныс сіјö муніс собраніе вылö. Школа улö сујöны выл фундамент.

Еманімлөн да нѣмвеж-
таслөн кывбѣрјас¹⁾

пыддѣ	дырјј	мыстѣ
вѣсна	сертѣ	код
понда	кынчѣ	моз
радѣ	бѣртѣ	чѣж
јылыс ²⁾		

Урчѣтанлөн
кывбѣрјас.
локтѣг тырјјѣ
мунѣг коста
ворсѣг моз
ужалѣг чѣж

Вылын вайѣдѣм кывбѣрјасыс еманѣмјаслѣн, нѣмвеж-
тасјаслѣн да урчѣтанјаслѣн оз вежласны падеж сертѣ,
сѣмын најѣ вермѣны бостны морта кывјывјас (ас
пыддѣыс, ас пыддѣыд, ас пыддѣым). Кывбѣрассѣм
тащѣм еманѣмјаслыс да нѣмвежтасјаслыс унжыкысѣс
оз поз тѣдмавны падежын сулалѣмсѣ.

141-ѣд уж. Гѣжѣј і увсаыс вѣзнѣтѣмѣн пасјалѣј кывбѣрјассѣ.
Тѣдмалѣј морт петкѣдлыс кывјывјассѣ.

Ме бостѣ тајѣ кнѣгасѣ ас дырјѣныс. Ас кынчѣным бос-
там щѣц Иванѣс да Вадаѣс. Ас сѣрсыным мѣ немтор ег
бостѣ. Гулајтѣм пыддѣыд уроктѣ-кѣ велѣдан, буржык
лѣѣ. Сы кодтѣ татыс он ачѣы. Иван ас коднас-жѣ мѣја-
нѣс чајтѣ. Пѣта став дырјѣным ошјысѣс, мѣј сѣлѣн ем
велосѣпѣд. Те бѣртѣ мѣ муна сѣжурѣтны. Степан мозыд
дурка ужавны оз ков. Сојѣг костаыд ворсны оз котѣрт-
лыны. Локтѣг мозныс мѣжанлыс батѣс ачѣылѣмаѣс. Те ас
сертѣыд думышт.

142-ѣд уж. Гѣжѣј і корсалѣј кывбѣрјас. Кущѣм кыв сѣкас-
јас дѣнѣ најѣ јѣтчѣмны і кущѣм морта кывјывјас најѣ ас дѣнаныс
бостѣны.

Пожѣм код бур керјыд абу. Ас пондаыд вѣстав, мѣј
јѣз јылыс сорнѣтан. Ас дырјѣыд вайсѣны тајѣ бумагасѣ
да он-нѣ-нын помнѣт. Бат дырјѣыс Васа пыр чѣв олѣ. Иван
вок вѣснаыд мѣжанлыс батѣс ураднѣк важѣн турмаѣ пук-
сѣдлѣма. Тѣ-тај туј чѣжныд сѣлѣмныд. Ас понданыд
думајтанныд, а јѣз вѣсна он тѣждысѣ. Ас морттуј кузаыс
Васа челадјас дѣнѣ оз сѣбав.

1) Тајѣ вежластѣм кывбѣрјасыс неполнѣј сорнѣкузајасын вермасны мунны і
нѣмтанјас да лѣданѣмјас бѣрыс, кор нѣмтаныс лѣбѣ лѣданѣмыс мунѣ еманѣм
пыддѣ і тајѣ еманѣмыс сорнѣкузаас пыр подразумевајтчѣ.

2) Јылыс кывбѣр овлѣ кык сѣкас значѣнѣја. Онѣ сѣкас јылыс кылыс пыр
пондас урчѣтны места і вежласѣ места урчѣтыс падежјас сертѣ, а мѣдыс оз.

§ 24. Падеж серті вежласан кывбөрјас емаңимјаслөн да нымвежтасјаслөн¹⁾

Падеж нимјас.	Падежса јуасанјас										
Іна	Кодын? Мыжын? Көні? Кытөн?	Улын	Сајын	дінын	дорын	Јылын	Вылын	Вес- тын	Пөвстын	Возын	Бөрүн
Пыран	Kodö? Мыјö? Кытчö?	Улö	Сајö	дінö	дорö	Јылö	Вылö	Вестö	Пөвстö	Возö	Бөрö
Петан	Кодыс? Мыжыс? Кытыс?	Улыс	Сајыс	діныс	дорыс	Јылыс	Вылыс	Вес- тыс	Пөвстыс	Возыс	Бөрыс
Матыстчан	Кодлан? Мыј- лан? Кытчан?	Увлан	Сајлан	дінлан	дорлан	Јывлан	Вывлан	Вест- лан	Пөвстлан	Воз- лан	Бөр- лан
Ылыстчан	Kodсан? Мыј- сан? Кысан? Кытысан?	Увсан	Сајсан	дінсан	дорсан	Јывсан	Вывсан	Вест- сан	Пөвстсан	Воз- сан	Бөр- сан
Воан	Kodöч? Мыјöч? Кытчöч?	Улöч	Сајöч	дінöч	дорöч	Јылöч	Вылöч	Вес- тöч	Пөвстöч	Возöч	Бөрöч
Вужан	Kodöd? Мыјöd? Кыті? Кодті? Мыјті?	{ Улöd Увті	{ Сајöd Сајті	{ дінöd дінті	{ дорöd дорті	{ Јылöd Јывті	{ Вылöd Вывті	{ Весті Вестöd	{ Пөвстöd Пөвстті	{ Возöd Возті	{ Бөрöd Бөрті

¹⁾ Кыч і падеж серті вежластөм кывбөрјс, тајö кывбөрјасыс неполној сорныкузаясын вермасны мунны і ным-
тавјас да лыданымјас бөрыс, кор нымтаныс лёбо лыданымыс мунö емаңим пыдді і сіјö емаңымыс пыр подразумевайтчö.

Вежласан кывјыла кывбөрјасөн-жö лёбны ташöм кывјас: пыщкын, ордын, кержын, сөрын, пын.

Став тајо кывбөрјасыс вежласоны еманімјас моз-жө, но сөмын места урчытыс сізім падеж серті (а оз дасквајт серті), кырі індөма вылын вайөдөм таблицаас. Сіз-жө тајо кывбөрјасыс вермөны јывсікасасны і морт серті, но сөмын сізім падежын-жө.

Кор тајо кывбөрјасыс петкөдчөны кывјылөн, најө кывјывсө зоннасөн бостөны ас возвывса еманімјас-лыс либө нимвежтасјаслыс, сек на возвылын сулалыс еманімјасыс да нимвежтасјасыс воштөны ассыныс кыв-јывсө (керка сажөз, керка сажті, керка сажсань). Но лыд петкөдлыс да морт петкөдлыс кывјывјас мукөд дырјыс оз вужны кывбөрас, а мукөддырјыс вужө-ны (тетрадјасным вылын, тетрадјас выланым, тетрад вывјасаным).

Тајо кывбөрјасыс еманімјас да нимвежтасјас діно сувтөмөн пыр кутасны урчытны места, но оз лоны урчытанјасөн, а — емалөн либө нимвежтанјаслөн кыв-бөрјасөн.

143-өд уж. Лыддөј і корсөј кывбөрјассө. Кушөм падежын да мортын сулалөны тајо горныкузаса кывбөрјасыс.

Керка пышкөз колө пыртлыны картофел мешөкјассө. Селсөвет дорсаңыд налөн керкаыс абу-нын ылын. Школа дорсыд пусө төлөн пөрөдөма. Арса ужјас бөрөз најө кыјсыны ез петны. Мі вөрыс петім мелница вестө. Анна керка сажті котөртис гортас. Став делөыс-өд ас сажаныд. Иван ордсаң ме муні Олөксанјас ордө. Му пиад быд озырлуныс ем. Гөра увсаң кылө пон увтчөм. Сојөм бө-рад немтор сојансө кулітны. Гортад локтөм мысті те пырав мјанө.

§ 25. Кывторјас.

Горныкузасын частө паныдасөны ташчөм жеңібік кывјас: **һін, жө, на, нө, кө, пө, өд, тај, өмөј, інө, ө, а, лы** і шусөны кывторјасөн. Најө пыр јітчөны

мукöд кывјас дінö, ас кежја вежöртассö оз кутны. Öтi кыв дінö вермас јітсыны кык і унжык кывтор.

Кывторјас вермöны јітчыны быд кывсікас дінö і век гіжсöны дефіс пыр.

Прімер: *Гортö-тај мöдöдчiм. Он-жö-öд-кö ву-нöд-а?*

144-öд уж. Гіжöј тајö сорнікузјассö і увсаыс візнiтöј кывторјассö. Кушöм кывсікас дінö јітчöмаос?

Мi-кö-нö ставным ог мунö, кушöм сек лоö собрaнiје. Воужык-кö петанныд, дас час кежлад зев бура воанныд. Тајö Иван-кö-öд і ем-а? Васілеј-кö тајö локтö-а? Те-жö-кö ачыд мыјкö вісталан-а. Талун гортö мунны вевјала-на. Те-пö-тај школаад јона шалітан. Оз-öмöј талун-нын најö гортö воны? Оз-ö Олгаыд тöд та јылыс? Марја, воы-лы мыј-лі. Вермас-öд та јылыс і Павел вокыд сорнітны. Во-ан-жö-öд вежон мыстыс?

145-öд уж. Гіжöј і увсаыс візнiтöј кывторјассö. Кушöм кывсікасјас дінö најö јітчöны?

Јагö-кö он кајлы і вотöстöг лоö тöвјыны. Он-жö-öд тащöмтортö вунöд. Вај-інö мунамö собрaнiје вылад. Те-öмöј, мама, он-на мун вундынытö? Те-нö, Степан дад, мыј талун-кöсјан керны. Öтчыд-кö ылöдан, мöдыс оз кутны верітчыны. Тајö-жö мортыс воліс колан во мiјан сіктö. Батö-кö мунас базарö, мед меным кнiга нöбас. Кага-кö бöрдö, оз ков нöјтны, а бурöдны. Степан, воас-ö тiјан бaтыд Октабрскöј празнік кежас? Уна-кö лоö, конды мешöксыс.

Кывтор „кö“ быд кывсікаскöд гіжсö дефіс пыр, сöмын неопределоннöј нiмвежтасјаскöд да неопределоннöј урчiтанјаскöд гіжсö öтлаын (*кодкö, мыјкö, кушöмкö, кодыскö, кымынкö, кымыныскö, коркö, кыз-кö, кыскö, кöнкö, тајкö*).

146-öд уж. Лычкi гіжöј јуасан пасјасöн тöдчöдöмiнјассö (öтлаын гіжны лiбö дефіс пыр?).

Бура(?) кө ужалан, сек некод нектор оз шу. Тажө мортыс, бура(?) кө, мијанө волевліс-нын? Анналы мамыс мыј(?) кө лунтыр вурө. Код(?) кө кылө локтө мијанө. Кушөм(?) кө луно ми ветлам шак вотны. Мед најө кодыс(?) кө чөвтөны, а ми куртам. Сылы век кушөм(?) кө дела, быдлаө ассыс нырсө сујө. Кымын(?) кө лун мыгті мијанөс лөзасны каңикул вылө. Кор(?) кө тајө лунјасас колө собраніје чукөртлыны. Тажө ужсө кыз(?) кө колө ештөдны регыджык. Те, көн(?) кө, уроктө велөдін-нын? Сіјө көн(?) кө пыр ветлөдлө. Степанлы мыј(?) кө мамыс пель војас вашнітіс. Ветла да ачым кыс(?) кө сіјөс корсла. Таж(?) кө ме сіјөс ег вунөд.

147-өд уж. Гіжөј лучкі унатоčkaөн пасјалөмінјасө (колө гіжны өтлаын лібө дефіс пыр?).

Војжык...кө воан, воы шөщ заседаніје вылас. Колхожнікјас, бура...кө, гөрны лөсөдчөны. Степан дад көн...кө зев дыр ветліс. Сіјө...кө ветлас, век-нын мыј...кө вајас. Вала да Васа кор...кө ветлөмаөс чері кыжны. Ті-өд кымын...кө лун мыгті бөр воанныд. Сіјө кыз...кө пыр омөла велөдчывліс. Сылы, лөдырлы, век-нын кушөм...кө помка сурө. Кушөм...кө өчкіа морт мијанкөд паныдасіс туј вылын. Кор...кө сесса ті асвыд мијанө волө. Оңдрейлы кыс...кө быдторјыс сурас. Тіјан-өд, көн...кө, трудодеһыд уна-нин? Мијанлы тајө кінөсө колө-жө вөлі кыз...кө віөдлыны-да.

§ 26. Јитөд.

148-өд уж. Корсалөј первой прөстөј сорнікузаяас, көні јитөд кывјасыс і, а но, да, дај јітөны өтісікаса сорнікузаторјас, а сесса корсалөј сложнөј сорнікузаяас, көні і, а, но, да, дај јітөны прөстөј сорнікузаяасөс.

Петіс шонді, і руыс разалі. Шондіыс шонтө і пөжө. Тутөстіс свісток, і појезд вөрзіс. Колхожнікјас ышкөны косілкаөң, а оз косаөң. Ме јона термасі, но сормі. Степан лыјөма көчөс да уткаөс. Сувтіс шоныд поводда, но лебачјас ез-на воны. Јортөј менам біпур дінө колччіс, а

ме муні чері кыжны. Суріны јокышјас, јөршјас да сірјас. Тујыс воші, і мі сувтім. Пастух віждывліс стада бѳрыс і ворсіс пѳланѳн. Сіјѳ петаліс дај бѳр пыріс.

Јітѳд кывјас і, а, но, да, дај, лібѳ, алі, ні, мыј, то сорнікузаын јітѳны лібѳ ѳтсікаса сорнікузаторјасѳ, лібѳ торја прѳстѳј сорнікузајасѳ.

Јітѳд кывјас сорнікузаын некушѳм ас кејја вежѳртас оз кутны, но мукѳд кывјасыс гіжсѳны пыр торјѳн.

149-ѳд уж. Гіжѳј тајѳ сорнікузајасѳ і увсаыс візнітѳј став јітѳд кывјасѳ. Пукталѳј лучкі став пунктуація пасјасѳ сорнікузајас пышкѳсас. Пунктуація пасјасѳ нарошнѳ абу пукталѳма.

Быд колхознік тѳдѳ мыј улѳн чѳвтѳм турун зорѳдас сотчѳ. Іславны-кѳ радејтан і дадсѳ кыскавны шѳщ радејт. Учїтел вісталіс велѳдчысјаслы мыј аскі лоѳ екскурсіја. Мі ышкам а најѳ куртѳны да зорѳдасѳны. Ме локта да сіјѳ-тај оз лок. Колхознікјас петісны му вылѳ тракторјасѳн уна лемека плугјасѳн кѳзан машїнајасѳн да кѳдыс мешѳкјасѳн. ѳні быдсѳн-нын тѳдѳ мыј муыс бергалѳ. Лібѳ те колчы а ме ветла те пыдді. То мамыс волас то піыс волас а то і ачыс батыс-на шѳщ волас. Шондіыс мыччысіс вѳр јывті і мі бара мѳдѳдчїм тујѳ. І батыс і мамыс і став челадыс петісны уж вылѳ. Код талун класас дежурнѳјыс, Сана алі те?

Кор прѳстѳј сорнікузајас јітсѳны сложнѳј сорнікузаѳ јітѳд кыв ѳтсѳгѳн, сек јітѳд кыв воэвылас пыр сувтѳдсѳ запјатаја.

Прїмер: *Урокјас ештїсны, і мі мѳдѳдчїм гортѳ.*

150-ѳд уж. Гіжѳј тајѳ сорнікузајасѳ і сорнікузајас пышкѳ пукталѳј пунктуація пасјас. Пунктуація пасјасѳ нарошнѳ абу течѳма.

Мї волїм сы орѳдѳ медым сіјѳс азѳѳдлыны. Челафлѳн ворссїс і најѳ локтісны гортаныс ужнајтны. Кучкісны кѳзыдјас і Ежваыв вевттысіс јї коркаѳн. Најѳ локтісны

а ми муним. Кымөр сажыс мыччысис төлыс і ывлаыс пемыдыс кизөрмыштіс. Петіс војтөв і најтсөм му ежыскын косөн космис. Туј вылыс сөдөдіс вассалис ју выв і воісны лунвылыс медвоzza лебачјас.

151-öd уж. Вөчөј сиз-жө, кызі indöма воzza ужас.

Јенежыс ежсис кымөрјасөн і заводітчис зера поводда. Шондіс леччис і ывлаыс лоі ыркыд. Волы, Гріша, мијанө да өтлаын уроктө велөдам. Көсја ескө вөлі волыны но ег ешты. Ме термасі лыддыссөдны тајө кыгасө медым сесса сетны лыддыны јортјаслы. Талун либө аскі колхозын ештас наһ ідралөм. Колхозас пыртөз Степанлөн ез вөвлы һі керка һі карта. Те лок мијанө сесса өтлаын мунам вуграсны. Öти лун дај мөд дај којмөдөс виччысисны челаф батныслыс воөмсө. Бура верд мөстө і сижө уна јөв пондас сетны. Первој решајтчыштам гижыштам сесса бөрнас і ворсны петалам. Анна пондас лыддыны а ми пондам кывзыны.

§ 27. Соссан кывтор „һе“ гижөм јылыс.

Горнікузаын өткымын кывјас воzвылын паныдаслө соссан вежөртаса кывтор һе, но сижө ас кежја вежөртассө оз кут, а пыр јітчө мукөд кывјас дінө.

Прімер: *Іванлы сижөс һе велөдны. Һе тен сижөс велөдны.*

Соссан кывтор һе пыр гижсө торјөн, но өткымын урчитанјаскөд да мукөд кывсикасјаскөд соссан кывтор һе вермас гижсыны өтлаын, кызі өті кыв.

Прімер: *Степан прөстудітчис да һемортө воіс. Ме һедыр кежлө школаб ветла.*

Тащөм кывјаскөд һе гижсө пыр өтлаын

1. Һеморт	8. Һедыр	14. Һекытчө	20. Һекыт
2. Һекод	9. Һекор	15. Һекыс	21. Һекушөма
3. Һекушөм	10. Һекыз	16. Һекытыс	22. Һекодарө
4. Һекымын	11. Һенарөком	17. Һекысан	23. Һекодарсан
5. Һөйтчыдыс	12. Һекөн	18. Һекытысан	24. Һекодарөд
6. Һөтчын	13. Һекытөн	19. Һекытчөз	25. Һекодарті
7. Һеуна			26. Һелучкі

152-öđ уж. Гіжөј тајө сорнікуҗајассө і бостө төдвыланыд, кызі гіжөма төдчөдөм кывјасын согсан **не** кывторсө.

дарја төтлөн кујім ныв-пі бокин ветлөны, но **некод-сан** пісмө оз волыв. **Некөні** оз тыдав вөрыслөн дор ні пом. Тајө сіктас воҗын мі **некор-на** ег волывлө. **Нейт-чыд** Огушлөн оз вун сіјө војыс, кор белобандітјас ну-өдісны лыжыны сылыс верөссө. Тајө задаचाыс Іванлөн **некызі** оз артмы. Лізалөн батыс мунөма **недыр** кешлө. **Нейтчыдыс** велөдыс шулывліс, мыј велөдчөмын Степан дышөдчө. **Некытыс некушөм** јуөрјас оз кывсыны. Пар-понлөн **некыті** оз віс, а сіјө ужыс ырјанітө. **Некымын** лун мысті заводітчасны міјан гожса канікулјас. **Некод** оз төд Анналыс көсјысөмсө. Сіјө ты сајад **некодарсан** он піст.

153-öđ уж. Ључкі-ө гіжөма улын вайөдөм сорнікуҗајасас төдчөдөм кывјассө?

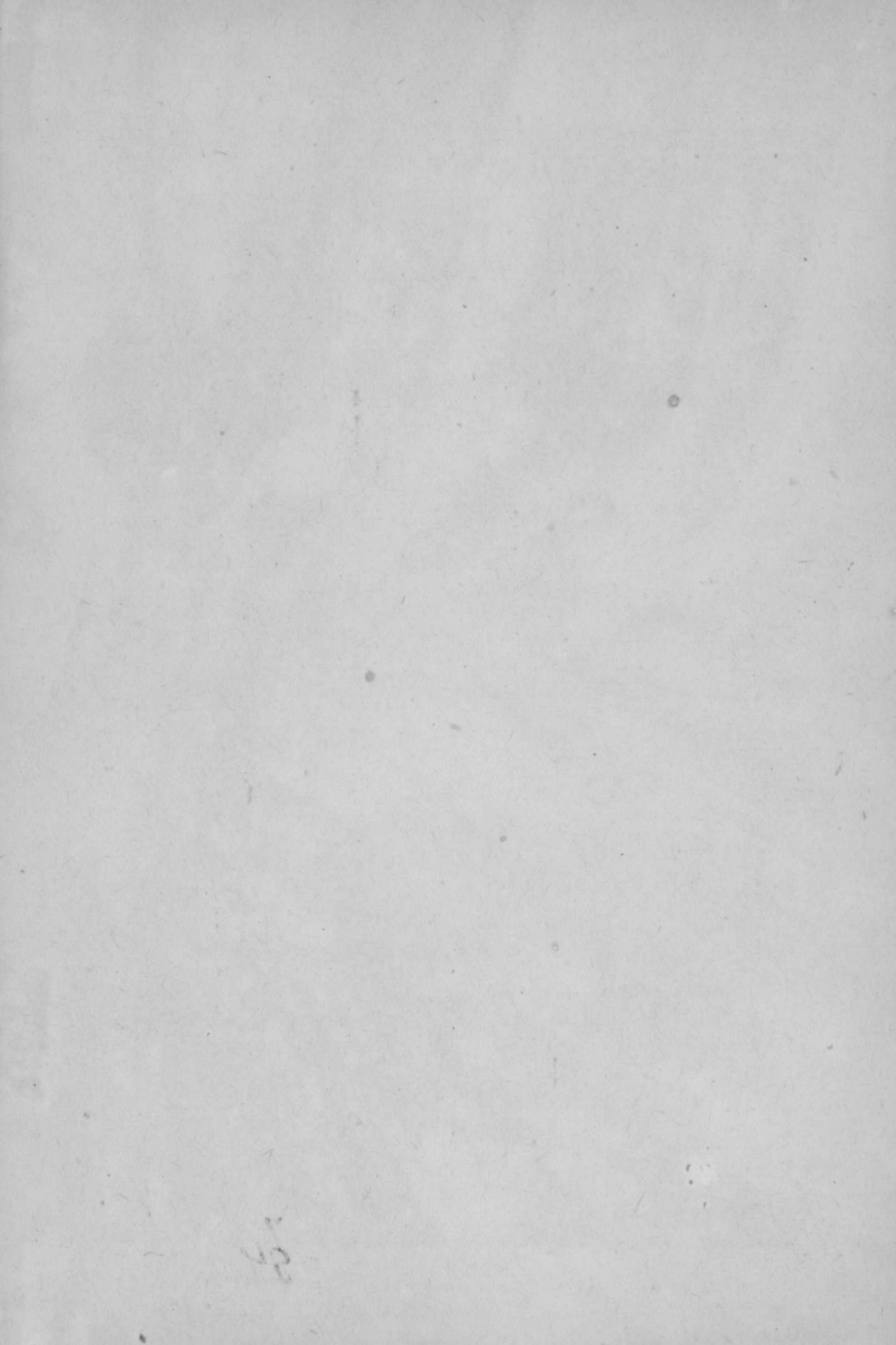
Тајтө велөдчөмнад Іванлы школатө **не** помавлыны. **Некор** ез кужлы думыштлыны Остап аслас шуд јывсыс. **Не** теныд індавын, **не** сылы велөдны. Сіма, те **не** ас делөад ен сујыс, а чөв ов! Аннајаслы празнік кешлад **не** воны. **Некыз** оз вермы гөгөрвоны Сеңа мамыслыс кывјассө. **Не** понјыс-кө ескөн, Іваныд ез і аҗыс гортас петан тујсө. Степанлөн ужыс **нелучкі** мунө.

ЈУРИДАЛЫС

Листбок

§ 1. Висталан, жуалан да горѡдан сорныкузајас	3
§ 2. Обращщеније	9
§ 3. Уна жураа да уна виста сорныкузајас	11
§ 4. Уна ѡткоѡ отсасан кывјас сорныкузајасын	15
§ 5. Сложнѡј сорныкузајас	21
§ 6. Главнѡј да соѡтысан (приѡточнѡј) сорныкузајас	23
§ 7. Вескыѡ сорны	30
§ 8. Еманым	32
§ 9. Еманымјаслѡн вежласѡм	34
§ 10. Мукѡѡ сорныс пырѡм еманымјас гижанног	39
§ 11. Сложнѡј еманымјас гижанног	42
§ 12. Нымтан	46
§ 13. Кывјыв формаѡн петкѡѡчыс нымтанјас	49
§ 14. Сложнѡј нымтанјас гижанног	50
§ 15. Рѡч кывјыс пырѡм нымтанјас гижанног	52
§ 16. Лыѡданым	53
§ 17. Сложнѡј лыѡданымјас гижанног	58
§ 18. Керан-вѡчанлѡн вежласѡм	59
§ 19. Керан-вѡчанын кад петкѡѡчѡм	61
§ 20. Щѡктан керан-вѡчан	64
§ 21. Урчитан	67
§ 22. Мукѡѡ кывсекасыс артѡм урчитанјас	70
§ 23. Кывбѡр	72
§ 24. Паѡѡж сертѡ вежласан кывбѡрјас еманымјаслѡн да нымвежтас- јаслѡн	75
§ 25. Кывторјас	76
§ 26. Јитѡѡ	78
§ 27. Соѡсан кывтор <u>еѡ</u> , гижанног	80

Кн. в 3821

1937
Art No 54
BIBLIOTHECA, A. _____

доме 45 ур

№ 2032

3-1481
КОММ-13